Anul XVIII. Oct.—Nov. 1928 Nr. 10—11.

REVISTA TEOLOGICĂ

= organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească. =

ABONAMENTUL: Pe un an **200 Lei.** Pe o jumătate de an **100 Lei.**
Un număr **15 Lei.**

Părintele I. Popescu-Mălăeşti şi „bureţii" învăţământului teologic.

Reorganizarea învăţământului nostru teologic nu mai e o problemă nouă. Ea a fost şi a rămas de câţiva ani, la suprafaţa celor mai serioase preocupări atât ale presei cât şi ale autorităţii bisericeşti. Revista noastră încă nu putea rămâne străină de această chestiune. De aceea a şi abordat-o în două rânduri. Fireşte principial, căci în asemenea probleme principiile sunt hotărâtoare. Şi avem deosebita mulţumire sufletească să ne vedem confirmate părerile noastre şi prin noul proiect de reformă a învăţământului teologic, pregătit şi publicat de curând de Sf. Sinod al Bisericii ortodoxe române.

In situaţia dată nici nu mai aveam de gând a mai reveni sau a mai inzista. Era de prisos.

Două fapte petrecute de câteva săptămâni însă ne constrâng, şi încă în chip regretabil, să revenim. Unul este minuscula dar pretenţioasa broşurică: „Reorganizarea învăţământului teologic", a părintelui I. Popescu-Mălăeşti, profesor la Facultatea de teologie din Bucureşti, şi al doilea recentul congres al Asociaţiei clerului ortodox, ţinut în capitală, în zilele de 23—24 Oct. a. c.

In structura ei broşura pomenită este un monument de confuzie, iar în ideologia ei un monument

de aberaţii. Confuzia însă, oricât de monumentală ar fi, nu este, la urma urmelor, cea mai mare meteahnă spirituală, nici chiar când e vorba de un profesor universitar. Cât despre aberaţiile ideologice — ele se găsesc adeseori alături de cele mai geniale adevăruri. Deci dacă broşura n'ar fi cuprins decât acest mănunchiu de prăpăstii cu privire la reorganizarea învăţământului nostru teologic, poate că am fi trecut peste ea cu tăcere înţelegătoare, fără să ne tulburăm prea mult. Broşura însă nu-şi limitează debitul la ele, ci împroaşcă — şi încă foarte puţin academic — cu noroiu şcoalele teologice din Ardeal, osândindu-le trecutul, prezentul şi viitorul lor...

Iar aceasta — vorba cronicarului — „este inimei durere". Căci — tot vorba cronicarului — „neci este şagă a scrie ocară vecinică unui neam; că scrisoarea este un lucru vecinic; când ocărăsc într'o zi pe cineva este greu a răbda, dar în veci? Eu voi da seama de ale mele câte scriu!"

Rectificările şi lămuririle de mai jos se impun cu atât mai mult, cu cât broşura arţăgoasă — trimisă, pare-se, cu o inesplicabilă dărnicie, întregei preoţimi — a izbutit să creieze pentru congresul Asociaţiei clerului o atmosferă dintre cele mai bătăioase împotriva Academiilor teologice din Ardeal. Cu toatecă în programul acestui congres n'a fost înscris nici un punct, care să fi obligat pe vr'unii dintre profesorii facultăţilor de teologie din Bucureşti şi Chişinău să insulte instituţii bisericeşti şi să lupte împotriva canoanelor, cari — bune-rele cum sunt — n'au fost încă şterse din Pravila Bisericii dreptmăritoare... Căci în congres — în loc să se discute problema învăţământului religios — s'au parafrazat, entuziast, fanatic chiar, ideile din broşura părintelui I. Popescu-Mălăeşti. De aceea răspunsul nostru la broşura buclucaşă nu priveşte numai pe autorul ei, ci şi pe toţi ceice au crezut şi mărturisit în congres sau aiurea, la fel cu acesta.

S'o luăm deci pe'ndelete şi să facem comentarul recentei opere a părintelui Mălăeşti.

Dar înainte de aceasta, un scurt istoric al chestiunii.

Incă din primăvara anului 1926 Sf. Sinod instituise o comisie de 10 membri, pentru alcătuirea unui proiect de lege asupra reorganizării învăţământului teologic. Proiectul a fost redactat şi prezentat Sf. Sinod în sesiunea de toamnă a aceluiaş an. Iar pentruca proiectului de lege să i se poată aduce îndreptări izvorîte din consultările tuturor oamenilor competenţi — el a fost trimis tuturor eparhiilor şi şcoalelor teologice, cu invitarea de a-şi face observaţiile ce le cred de cuviinţă.

Chestiunea a fost supusă deci celei mai largi publicităţi. In baza observaţiilor venite din afară, comisiunea numită de Sf. Sinod a dat ultima redactare proiectului de lege. El prevede ca şcoli teologice cu caracter permanent Facultăţile şi Academiile de teologie, care dau cultura teologică superioară, iar pentru un timp de tranziţie admite Seminariile de vocaţiune, în cari urmează a se transforma actualele seminarii cu 8 ani.

„Comisiunea mai restrânsă, exmisă din sânul comisiunii de 10, când a conceput planul de reorganizare pentru învăţământul teologic, a avut în vedere atât avantajele cât şi scăderile ce le prezintă cele 3 tipuri actuale de şcoli teologice, aflătoare în cuprinsul ţării. pentru cultura clerului.

Astfel s'a constatat că:

1. Cele 3 facultăţi de teologie, în organizaţia lor actuală, nu stau în acel raport de canonicitate cu Biserica, care să ne dea convingerea că cultura superioară a clerului se asigură mai bine în Facultăţile de teologie. Acestea trăiesc într'un mediu laincizant, în cea mai mare măsură lipsite de elementul educativ, care este apa cea vie în şcolile pentru formarea clerului.

2. Seminariile teologice cu 8 ani, în organizaţia lor de azi, nu se pot menţinea, după însăşi mărturisirea celorce le conduc. Seminariile sunt şcoli profesionale. Din punct de vedere pedagogic este

o imposibilitate de a asimla în curs de 8 ani de învăţământ cunoştinţe laice în măsura liceului, şi a se face în acelaş timp şi instrucţia cu educaţia teologică necesară. Dovadă că toţi profesorii de seminarii se plâng de supraîncărcarea actualei programe de învăţământ.

Dacă mai ţinem seamă şi de adevărul psihologic: că la elevul de 10 ani, care întră în seminar, încă nu poate fi vorba de vocaţiune preoţească, găsim şi a doua scădere a seminariilor.

Aceste 2 consideraţii — pe cari le amintim fără de a le mai analiza şi cari sunt sprijinite şi de rezultatele ce s'au constatat din belşug în trecutul seminariilor, — au determinat comisiunea mai restrânsă, ca în deplin acord să proiecteze o reorganizare a seminariilor de o ani în 2 direcţii.

Intâi: Transformând cursul inferior de 4 ani în gimnaziu confesional, în care se vor preda materiile laice în extensiunea identică cu liceul de stat, iar religia într'un număr dublu de ore. Elevii acestui gimnaziu confesional vor locui în internat şi vor primì educaţie religioasă la fel cu elevii propriu zisului Seminar de vocaţiune.

La vârsta de 14—15 ani, absolvenţii acestui gimnaziu confesional cu inclinaţiune către cariera preoţească pot trece în seminarul de vocaţiune.

In modul acesta se obţine o selecţionare a candidaţilor la preoţie şi se deschide calea cătră vocaţiunea preoţească.

Al doilea: Pregătirea viitorului preot începe la vârsta mai înaintată de 14—15 ani, după ce în gimnaziu s'a pus baza educaţiei religioase. Invăţământul în Seminarul de vocaţiune va dura 6 ani, deci dela vârsta de 14—20 ani, când atât facultăţi'e intelectuale cât şi cele morale ajung în elev la o fază mai consolidată.

Privirea comisiunii pentru redactarea proiectului de lege nu s'a oprit numai asupra celor spuse mai sus.

Scopul, indicat în art. 35 din Statutul pentru organizarea Bisericii, de a avea cu timpul preoţi numai cu cultură teologică superioară — excepţiile admiţându-se numai în cazuri sporadice, — trebue să fie şi obiectivul reorganizării învăţământului teologic.

Chibzuind asupra organizaţiei şi rezultatului dat de cele 3 tipuri de şcoale teologice, ce există azi în cuprinsul ţării: Facultăţi, Academii şi Seminarii teologice, comisiunea în comun acord a constatat, că tipul cel mai propriu, care asigură o cultură teologică superioară este acela de Academie teologică cu 4 ani de învăţământ, în care se primesc absolvenţi de liceu, sau cei cu calificaţie asimilată cu liceul.

Avantajele acestui tip de şcoală teologică sunt următoarele:

1. Academiile de teologie primesc absolvenţi de liceu sau echivalaţi cu liceul. cari au deja elementele culturei profane. In urmare în cei 4 ani de învăţământ în Academiile teologice se pot preda toate ramurile de ştiinţă teologică în extensiune identică cu cea dela Facultăţile de teologie, cu deosebirea că Academiile profesează ştiinţa teologică iar Facultăţile de teologie o desvoaltă prin cercetări originale.

2. Studenţii, cari întră în Academie din vocaţiune, în timpul celor 4 ani de studiu sunt crescuţi în internat în spirit religios, sub ochii supraveghietori ai chiriarhului, după trebuinţele eparhiei.

3. Academiile descentralizează instrucţia şi educaţia teologică, după principiul ca: Educaţia clericului să se facă individual. Ori Facultăţile de teologie, unde sunt aglomeraţi studenţii cu sutele, neglijează tocmai educaţia individuală.

Iată tipul de şcoală teologică care poate da cultură teologică superioară şi pe lângă aceasta nu este expus laicizării ca Facultăţile de teologie, cari au deviat dela principiul canonic, după care numai episcopul are dreptul de a învăţa cele sfinte în eparhie, sau celce are delegaţia lui. Academiile de

teologie sunt şcoli cu caracter pur bisericesc, puse sub controlul şi jurisdicţia episcopului. Astăzi, când biserica să luptă pentru recucerirea drepturilor sale prevăzute în canoane, socotim că trebuie să menţinem şi întărim acele instituţii, cari asigură canonicitatea." [1]

Acestea sunt principiile proiectului de lege alcătuit de Sf. Sinod.

Oricine poate observa, că ele sunt pretenţioase, ideal de pretenţioase. Postulatele lor nu sunt realizabile decât succesiv, treptat. Sf. Sinod încă şi-a dat seama de acest lucru şi l-a prevăzut în proiectul său de lege.

Intrebarea este: se mai poate discuta chestiunea, dupăce suprema autoritate bisericească şi-a spus cuvântul asupra ei? Evident că da. In materie de organizaţie nici o autoritate nu-şi reclamă infailibilitatea. Deci problema reorganizării învăţământului teologic o putea discuta oricine, chiar şi dupăce Sf. Sinod şi-a spus cuvântul.

Conştient de acest drept al său, părintele I. Popescu-Mălăeşti încă a crezut că are ceva de spus în legătură cu problema aceasta. A intrat deci — adevărat, cam târziu — în hora discuţiei, publicând o broşură.

Să vedem acum, cum discută Sf. Sa.

Iată ce constată Sf. Sa în prolegomenele operei sale:

„Nivelul cultural al clerului de azi, în totalitatea lui, este cu mult superior celui de acum 30 de ani. Aceasta numai graţie muncii celor din cadrele învăţământului religios [nu teologic, dle profesor?], şi cu osebire în vechiul regat — graţie Seminariilor şi Facultăţii de teologie din Bucureşti, iar în Bucovina şi în parte şi în Transilvania, prin osârdia Facultăţii de teologie din Cernăuţi.

[1] Din expunerea de motive a proiectului de lege al Sf. Sinod.

„Aceste instituţii de cultură au dat lumină multor dascăli şi ierarhi ai Bisericii din cari uni [!] trăesc şi nu necinstesc Biserica".

Asta, tradusă pe româneşte, ar veni cam aşa: Clerul din Vechiul regat, Bucovina şi — „în parte" — cel din Transilvania, este în plin progres cultural. La acest progres au lucrat Seminariile, Facultăţile de teologie din Bucureşti şi Cernăuţi, câtă vreme vechile noastre institute teologice din Ardeal, cari sunt ceva mai vechi, decât şcoala al cărei profesor este Părintele I. Popescu-Mălăeşti, au crescut preoţi analfabeţi, cari nu ştiu nici jidoveşte şi cari trăiesc până astăzi în peşteri de troglodiţi.

Părintele Popescu-Mălăeşti se măguleşte că Facultatea D-sale, a dat lumină multor dascăli şi ierarhi dintre cari uni [!] trăesc şi *nu necinstesc* Biserica. Ca şi când normal ar fi ca ierarhii să necinstească Biserica. Să-i fie de bine. Dar noi, analfabeţi cum suntem, credem altfel.

E într'adevăr de admirat, că o şcoală îşi poate impune un asemenea ideal şi-l realizează — în 30 de ani — în pofida tuturor lipsurilor de care suferе. Căci însuşi Părintele Popescu-Mălăeşti recunoaşte, că Facultatea de teologie din Bucureşti are „puţine catedre, n'are bibliotecă, n'are săli de cursuri etc." Şi când te gândeşti, că tocmai acest enigmatic „etc." este lipsa cea mai gravă la Facultatea amintită!

Părintele Popescu-Mălăeşti crede că aceste lipsuri se datoresc „în cea mai mare parte" desinteresului cu care Facultatea de teologie din Bucureşti a fost tratată din partea ocârmuitorilor Bisericii ortodoxe.

„Nici ocârmuitorii vremelnici ai statului şi ce este mai dureros pentru Ţară, şi Biserică, nici ocârmuitorii Bisericii, n'au pătruns cu mintea nici vremile trecute şi n'au avut nici cea mai mică licărire de lumină în întunerecul viitorului".

Păi atunci, unde este, Părinte Mălăeşti, atât amar de lumină pe care spui că a dat-o Facultatea

Sf. Tale multor ierarhi „din cari uni [!] trăiesc şi nu necinstesc Biserica?“ Căci cel puţin ierarhii din trecutul apropiat [până la unire] au fost crescuţi „în cea mai mare parte“ de Facultatea dela Bucureşti — ne mai vorbind de ceilalţi, cari având şcoală teologică din Ardeal te pomeneşti că... după concepţia Sf. Tale necinstesc Biserica neamului românesc...

Constatând insuficienţele actualului învăţământ teologic [nu *religios*, căci aia-i altceva!], autorul recomandă măsuri de ameliorare, reclamând înmulţirea catedrelor, adâncirea şi lărgirea studiului biblic, profesori şi directori devotaţi.

Acelaş autor mărturiseşte, că toate aceste îmbunătăţiri, ca şi altele, le aştepta dela noi, cei din provinciile desrobite, cari am stat într'un contact mai apropiat „cu progresele pedagogiei şi educaţiei practicată la popoarele mai bătrâne şi mai vechi în cultură şi viaţă“.

Dar mare i-a fost mirarea şi amară desamăgirea, când s'a pomenit, că Transilvania în special, în loc să-i îmbie „norme şi drumuri bine trase“ vrednice să fie adoptate, îi îmbie un tip „hibrid“ de şcoale teologice, Academiile, a căror existenţă sub stăpâniri străine va fi fost îndreptăţită, dar cari, astăzi nu mai pot fi „indicate pentru creşterea viitorilor slujitori ai altarului“.

De altfel nici în era veche „ele nu reprezentau comparativ cu Seminariile noastre [din V. regat] un învăţământ superior, ci inferior, căci aveau programul seminarial dar nu aveau studiile clasice“, pe cari le aveau seminariile din Vechiul regat.

„Şi condiţiile de intrare în acele Academii erau mult mai uşoare decât la noi. Nu intrau numai absolvenţii de liceu, ci şi cei cu câteva clase de şcoală normală...“.

Pentruca cineva să rişte asemenea afirmaţii, trebuie s'o ia de-a surda în discuţie. Cum a luat-o părintele Mălăeşti. Domnia sa vorbeşte despre ve-

chile noastre Institute teologice ca despre nişte lucruri din lună, în complectă lipsă de informaţii. Pentrucă nu ne putem închipui să fi fost în stare să denatureze, conştient, adevărul. Profesor vechiu, cum este, D-sa putea să ştie, că vechile noastre „seminarii" erau şcoale superioare, în cari regulamentar nu intrau decât bacalaureaţii liceelor clasice, deci cu suficientă cultură clasică, şi numai prin excepţie erau primiţi şi absolvenţi cu şapte şi 8 clase, cari deci sunt departe de a fi cele „câteva de şcoală normală".

In asemenea condiţii, a spune că Institutele teologice din Ardeal reprezentau în era ungurească un învăţământ inferior în comparaţie cu al Seminariilor din Vechiul regat [căruia — în treacăt fie zis — noi suntem aşa de drepţi să-i recunoaştem tot ce a putut da] însemnează să te faci niznai în faţa celui mai evident adevăr. O politică dintre cele mai puţin... teologice.

Dupăcum părintele Mălăeşti nu şi-a luat osteneala ori n'a vrut să afle, ce au fost şcoalele teologice din Ardealul robit, tot asemenea habar nu are Sf. Sa de felul în care sunt organizate actualele academii teologice din aceeaş provincie.

Un lucru din cele mai stranii. Căci dacă nici profesorii universitari, cari îşi reclamă competenţa în materie de reorganizare a învăţământului teologic, nu sunt la curent cu reformele realizate în acest domeniu de provinciile alipite, atunci cine să fie? Noi, analfabeţi, cum suntem, trăim în ritmul integral al vieţii bisericeşti. Ştim ce se petrece şi pe la Facultatea de teologie din Bucureşti. D-nii profesori ai acelei Facultăţi să nu fi putut afla oare că vechilor institute teologice din Ardeal li s'a dat, încă de câţiva ani, o organizare cu totul nouă? Că în cadrul acestei organizări s'au adus învăţământului teologic, pe lângă altele, şi îmbunătăţirile la cari Părintele Mălăeşti a ajuns abia acum — şi pe cari le trâmbiţă cu mândria unui descoperitor al.... Americii?!

Să fim serioşi. Autorul nostru putea să ştie că Academiile noastre teologice au patru ani de studiu, că ele primesc absolvenţi de liceu, cu bacalaureat, sau absolvenţi de seminarii.

Noi nu tăgăduim, că după răsboiu, în epoca unei arhicunoscute crize de preoţi, s'au primit şi absolvenţi de şcoală normală, *cu diplomă de învăţător* [nu cu *câteva* clase!!] Nu tăgăduim că s'au primit şi absolvenţi de liceu [8 clase] fără bacalaureat. Toţi aceştia însă au fost primiţi ca studenţi extraordinari şi — deci — cu drepturi limitate faţă de ceilalţi. Nu există lege sau regulament, care să nu admită excepţii; măsurile transitorii le impun implacabilele necesităţi ale unor vremi. A confunda însă excepţia cu regula înseamnează lipsă de discernământ, sau rea voinţă. Una-i meteahnă intelectuală, iar cealaltă-i meteahnă morală. Ele se îngemânează uneori. Fireşte, întunericul este atunci mai mare.

Părintele Popescu Mălăeşti putea să mai afle că în Academiile teologice din Ardeal [vorbesc mai ales de cea din Sibiu] se predau toate materiile de învăţământ cari se predau la Facultatea dela Bucureşti, plus alte câteva. Şi aceasta în extensiune mult mai largă decât la numita Facultate. Asta e posibil, fiindcă fiecare materie are suficiente ore săptămânale [de pildă Studiul biblic al V. Testament are 9 ore, afară de limba ebraică — existentă şi ea, să fie liniştit părintele Mălăeşti — iar studiul biblic al N. Testament are 10 ore săptămânale, împărţite, fireşte, pe 4 ani, afară de Idiomul grec, căruia încă i se dă cuvenita atenţie. Adevărat că această atenţie nu atinge niciodată limita fetişismului].

Dar tratarea largă şi adâncirea problemelor de teologie la Academiile ardelene, mai este posibilă şi din alte pricini. La aceste şcoale cursurile încep în a doua jumătate a lunei Septemvrie şi se termină în a doua jumătate a lui Iunie, studenţii fiind obligaţi la frecvenţă.

Cât despre profesori, nu-mi aduc aminte de vr'un

caz, când vr'unul din ei să-şi fi început cursul la Crăciun pentruca — după mici întreruperi — să şi-l termine la Paşti... Nu de altceva, dar se spune că prin alte părţi asemenea cazuri nu sunt cu totul neobicinuite...

In lumina acestor constatări trebuesc judecate cele 7 motive pentru cari părintele Mălăeşti, cere ca „să se menţină — şi în noua organizare — cele 2 trepte de azi ale învăţământului religios [!], adică: seminariile şi facultăţile".

„Academiile teologice — după Sf. Sa — nu pot funcţiona ca treaptă de învăţământ teologicî [!] căci:

1. Se scade nivelul învăţământului religios [!] atât ca program, ca şi ca condiţiuni [noi cităm, deci nu răspundem de stilul sui generis al autorului!] de admitere şi cu deosebire ca recrutare al corpului didactic".

Am văzut programa Academiilor teologice şi condiţiile de primire a studenţilor. Iată cum se face recrutarea profesorilor la aceleaşi şcoli.

„Devenind o catedră vacantă sau înfiinţându-se o catedră nouă, pentru ocuparea ei Consiliul arhiepiscopesc publică concurs în organul de publicitate al arhidiecezei, indicând specialitatea catedrei vacante şi specificând condiţiunile ce au să le întrunească candidaţii.

„Consiliul arhiepiscopesc va supune pe candidaţi la un examen la specialitatea pentru care s'au înscris, în faţa unei comisiuni alcătuite din delegatul Consiliului arhiepiscopesc, ca preşedinte, rectorul Academiei, un profesor de specialitate dela una din Facultăţile, sau academiile teologice existente şi din 2 profesori ai Academiei teologice ca delegaţi ai consiliului profesora .

„Examenul constă din: Prezentarea lucrărilor tipărite în specialitatea pentru care se prezintă candidaţii; cercetarea lor de câte un raportor ales din membrii comisiunii de examinare şi prezentarea unui referat cu caracter eliminatoriu în cazul când lucrările candidatului nu sunt corăspunzătoare; un colocviu asupra lucrărilor şi o prelegere.

După terminarea examenului comisiunea va înainta Consiliului arhiepiscopesc un raport de recomandare sau de respingere a candidatului, împreună cu întreg dosarul examenului".[1]

Prin urmare la Academii recrutarea profesorilor nu este lăsată în grija exclusivă a consiliilor eparhiale, cari — după vorba părintelui Mălăeşti — „nu sunt întotdeauna alcătuiţi [!] din oameni ai cărţii", nici la discreţia chiriarhului, care „poate [!] greşì... ca şi miniştri".

Iată deci un preot, care între un chiriarh şi un ministru, supuşi amândoi greşelii, alege pe acesta din urmă şi în acelaş timp protestează, când i se spune că 'n felul acesta a cam ieşit din brazda canonicităţii!

2. Academiile teologice — spune mai departe părintele Mălăeşti — „ştirbesc caracterul unitar al învăţământului superior, care, ca în toată lumea, se poate da numai în cadrul universităţii". Făcând această afirmaţie dl profesor uită, ori nu vrea să ştie, că există învăţământ superior şi în afară de cadrul universitar: Academia de agricultură, academia comercială, institutul de educaţie fizică, academia de muzică bisericească etc. sunt doar socotite prin lege ca şcoli superioare, cu toate că nu sunt legate organic de universitate şi nu stau sub conducerea ministerului instrucţiunii. Toate acestea se pot. Numai şcoli superioare *teologice* nu admite *preotul* I. Popescu-Mălăeşti — cu toatecă în Rusia pravoslavnică — pe care nime n'o poate acuza de protestantism — au existat asemenea şcoli.

3. „Aceste academii nu pot da titlul de licenţiat sau doctor, căci acestea, în lumea întreagă, se dau numai de şcolile ce sunt încadrate în o universitate. Dacă n'ar fi mărginit acest drept Universităţilor am ajunge la faptul curios şi caraghios că şi Academiile de croitorie, cismărie etc. ar cere dreptul să dea titlul de licenţiat şi doctor având atunci: doctor croitor etc".

[1] Art. 11, punctul 4, 5 şi 6 din Regulamentul Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu.

Autorul, neştiind scripturile, n'o brodeşte nici aici. Intr'adevăr după legea învăţământului superior condiţiile pentru titlul de licenţiat sunt: Bacalaureatul de liceu la bază şi cel puţin trei ani de învăţământ superior. Ei bine, Academiile teologice împlinesc cu vârf postulatele legii, întrucât au patru ani de învăţământ. Atunci? Cât despre academiile de croitorie, cismărie etc. cu cari părintele Mălăeşti vrea să facă umor — ele încă îşi pot avea „licenţiaţii" lor profesionali — fără nici o supărare. „Licenţiat" însemnează doar atât, că celce a învăţat o meserie, are dreptul să o şi profeseze.

Iată pentruce nu ne supărăm pe „licenţa" croitorilor, a cismarilor etc. şi luptăm cel mult împotriva „licenţelor" de băuturi spirtuoase.

4. „Dacă s'ar întroduce poate tot locul [?!] aceste academii ca instituţii înalte pentru pregătirea slujitorilor cultului ortodox şi, cum vom vedea în afară de şcolile de stat, ci numai ale Bisericii, ar da drept şi celorlalte confesiuni să ceară a face acelaşi lucru cerând statului să le întreţie". [Autorul pare a grăi în limbi; noi îi gâcim totuşi înţelesul frazei].

De fapt toate confesiunile minoritare din Ardeal au asemenea academii de teologie. Şi încă întreţinute de stat. Părintele Mălăeşti însă n'o ştie nici pe asta. O putea afla dela Ministerul cultelor. Dacă n'a aflat-o, i-o spunem noi, ca să nu mai lupte împotriva lor, că te pomeneşti că minorităţile îl dau pe mâna Ligii Naţiunilor. Şi dl Titulescu are destulă treabă cu optanţii.

5. Academiile „ar necesita întrebuinţarea de fonduri mari, cari s'ar putea folosi mai bine pentru alte nevoi imperioase ale Bisericii".

Cu alte cuvinte autorul ni se înfăţişează aici în postura de advocat al dlui „Vintilă", de apologet al economiilor bugetare. E o atitudine dintre cele mai curioase, când ştim cât este de zgârcit ministerul de finanţe faţă de nevoile Bisericii. Lasă, părinte Mălăeşti, că are el, dl „Vintilă", grijă de bugetul său! Că dacă-i trebue bani pentru electori, pentru diur-

nişti, ori pentru... sinagogile jidoveşti — tot din bugetul Bisericii ortodoxe ciordeşte! D'aia scrie doar la carte, că celuice are i se va mai da, iar celuice n'are i se va lua şi ceeace i se pare că are!

6. „Ce este mai de luat în seamă tocmai de acei cari cred că prin ele [prin Academii] s'ar promova ştiinţa şi cultura teologică este faptul că azi, şi nici peste 30 de ani, nu vor fi elemente pregătite ca să poată fi profesori".

Păi Facultatea de teologie din Bucureşti ce-a făcut până acuma şi ce va face de aci înainte? Noi credeam că pregăteşte preoţi şi profesori, nu paraclisieri, cum părintele profesor universitar I. Popescu-Mălăeşti ne lasă să'nţelegem.

Ori dacă *aceasta* este situaţia, cu ce drept vorbeşte Sf. Sa dela înălţimi aşa de astrale despre noi, ăştia mai mici?

7. După părerea Părintelui Mălăeşti Academiile teologice „ar fi ca un burete părăsit pe trupul trunchiului învăţământului religios [!]... Trunchiul pomului sunt seminariile, coroana sunt facultăţile, iar buretele suge şi slăbeşte şi pe unele şi pe altele, ca orice parazit".

Bravo, Părinte! Aici i-ai pus, — vorba Sf. Tale — coroana!

E singurul „pont", la care nu-ţi răspundem nimic. Fiindcă ar trebui să-ţi spunem vorbe prea aspre; şi nu ar fi un lucru prea creştinesc. — Să judece lumea, pe unde se găsesc bureţii şi paraziţii.

Dar, incontestabil că atitudinea cea mai stranie o are *părintele* I. Popescu-Mălăeşti faţă de şcoalele confesionale. Sfinţia Sa vede roşu, când i se pomeneşte de ele. Căci iată ce scrie Sf. Sa la pag. 17 a broşurii celebre: „Proiectul [de lege]... reînviază sub o altă formă — pentru noi Românii — aşa numitele şcoli confesionale. Biserica ortodoxă română nu mai poate vorbi azi — în România Mare — de şcoli confesionale. Ceice gândesc altfel pierd din vedere caracterul Bisericii ortodoxe. Această biserică fiind singura, care a păstrat caracterul primitiv

şi caracteristic [!] al Vechiului şi Noului Testament a fost şi este o biserică naţională [!]".

„Proiectul de reorganizare ce se preconizează voind şcoli bisericeşti în cari statul să nu aibă nici un amestec, voeşte să imite biserica romano-catolică... Nu trebue să ne amăgim de căpătarea unor asemenea puteri, cari nu ajută, ci dimpotrivă sapă la rădăcina Bisericii.

„O închidere şi despărţire a şcolilor bisericeşti de către cele de stat ar suma [!] ca o frică de a veni faţă în faţă cu feluritele curente potrivnice ale vremii, ca o dezertare dela datoria ce avem — potrivit poruncii Mântuitorului — de a cerceta, a întâmpina şi a înfrunta cu bărbăţie toate ideile potrivnice primejdioase ale vremilor de azi şi de mâne".

Dar nu mai continuăm, căci apologia şcoalelor de stat pe care-o face părintele Mălăeşti, e fără de sfârşit.

Toată lumea ştie că există o Biserică învăţătoare. De aici concluzia părintelui-profesor: Biserica *nu* are dreptul să conducă şcoli. Nici pe ale sale, pe cele teologice. Aşa ceva e cezaro-papism, după cum autonomia şi democraţia aceleiaşi instituţii sacre este... protestantism, laicism şi alte — isme.

Fără să vrea, părintele Mălăeşti şi-a dat aici cărţile pe faţă. Nu vrea, odată cu capul, să între cu Facultatea Sf. Sale sub fireasca oblăduire a Bisericii. Ii mai place să se ascundă după paravanul autonomiei universitare şi să stea în legătură cu Ministerul Instrucţiei. Acolo oamenii sunt mai elastici şi legile nu sunt făcute de Sfinţii Părinţi.

Aceasta este marea pricină, pentru care chiriarhii — după părintele Mălăeşti — sunt despoţi, iar consiliile eparhiale compuse din analfabeţi, cari numesc profesori după chipul şi asemănarea lor... Chiriarhii purced deci arbitrar, câtă vreme Ministerul Instrucţiei are o lege, după care aranjează trebile universitare. Indiferent dacă în această lege există un paragraf — iarba fiarelor: 81 care dispensează şi de lucrări ştienţifice şi de titluri. Este deci — s'ar zice — mai abitir ca un consiliu eparhial...

Dar — uitasem să spun — Academiile teologice mai au o mare scădere: cresc pe viitorii slujitori ai altarelor lui Hristos în internate, sub nemijlocita supraveghiere a directorului, a duhovnicului şi a profesorilor. Un postulat pe cât de vechiu pe atât de elementar şi important, mai ales pentru clerici, cere această vieţuire: postulatul unei educaţii alese, pe lângă al unui studiu profund. Studenţii nu pot bate străzile, nici cârciumele, nici nu pot sparge geamuri. Au libertatea necesară pentru recreaţiile zilnice chiar în oraş, au voie să participe la manifestaţii culturale, să facă chiar turnee culturale prin satele noastre; dar atât. Incolo rugăciune şi muncă.

Dar asta pentru părintele Mălăeşti însemnează viaţă de mănăstire, viaţă silvestră, viaţă de pustnici. Să ne ierte Sf. Sa, dar noi credem că numai o asemenea creştere ne poate pregăti preoţimea de care are lipsă Biserica noastră.

Internatele Academiilor teologice nu sunt nici „mănăstiri", nici „păduri". Sunt pur şi simplu internate. De altfel într'o epocă în care toată lumea doreşte o reînviere a monahismului, care a făcut odinioară gloria bisericii ortodoxe, inclusiv a celei româneşti, oroarea părintelui Mălăeşti de viaţa mănăstirească este oarecum bizară. O simplă constatare. Cine vrea s'o comenteze, o poate face.

Dar dacă Academiile teologice stau sub cârmuirea firească a Bisericii şi se simt foarte bine aşa; şi dacă studenţii trăiesc în internate ca în „mănăstiri", câtă vreme Facultăţile de teologie îşi văcuesc în autonomia lor astrală păstrând legătură mai strânsă doar cu ministerul instrucţiunii, iar studenţii lor în hoteluri, ne îngăduim o întrebare: Unde sunt tendinţele protestantizante şi laicizante, la Sibiu sau la Bucureşti?

Căci e vremea să se risipească o legendă şi să se restabilească un adevăr.

Acestea le-am avut de spus pentru cei de bună credinţă; pentrucă împotriva celorlalţi... „kämpfen Götter selbst vergebens". **Prof. Nicolae Colan.**

Misionarismul Societăților religioase pentru tineret.

— Deziderate și perspective. —

„Nicht das Studium des elementarsten
„Lebens, sondern das Studium des höchstenem
„Lebens, das auf dieser Erde gelebt wurde,
„gibt uns den entscheidenden Aufschluss
„über die Natur, über uns selbst, über
„Gesetz und Sinn des Lebens".

Fr. W. Foerster.

(Jugendseele, Jugendbewegung und Jugendziel, pag. 352).

In clipa aceasta încărcată de toată solemnitatea preocupărilor unui sobor misionar și a atâtor probleme vitale care se desbat cu înțelepciune și entusiasm de către cei ce-l alcătuesc, am vedenia clară a câtorva scene evanghelice, unele senine ca o idilă, altele întunecate ca tragedia însaşi a morții: Văd în perspectiva celor 2 milenii stolul de copii voioși, fluturând stâlpări de finic și strigând: „Osana!" Mântuitorului în ziua slăvită a Floriilor, văd pe fiica lui Iair și pe fiul văduvei din Nain biruind moartea prin minunea Domnului, văd pe pruncii Ierusalimului plecându-și frunțile ca să fie binecuvântate de Fiul lui Dumnezeu, văd pe tânărul bogat întorcându-se întristat de povața jertfei și a lăpădării de sine, văd pe feciorelnicul apostol cu capul plecat pe sânul Mântuitorului în seara cinei tainice și sfinte. Dar o icoană stăruie, pare, mai vie, mai rèală, mai luminoasă: icoana copilăriei prigonite, a Mântuitorului, îmbisericirea Lui și convorbirea Lui cu dascălii legii în templu.

Și caut să desprind din toate, sensul tinereții, bucuriile care o fac să vibreze și primejdiile care o fac să se înspăimânte, avânturile care o înalță și desnădejdile care o strivesc și o sfâșie.

Căci generațiile de tineri de care ne vorbește sfânta Evanghelie se perpetuează spiritual până în

vremea noastră şi ceeace a făcut Mântuitorul pentru tinerii din vremea Lui, suntem şi noi chemaţi să facem pentru cei din vremea noastră.

Această chemare imperativă pare a fi şi justificarea tezei noastre: *«misionarismul societăţilor religioase pentru tineret»*.

* * *

Problema este pe cât de actuală pe atât de grea. Ea cere luminile unui studiu profund şi tactul unei vaste experienţe duhovniceşti, ea cere permanente iluminări profetice şi infinite puteri harice, ea cere o iubire nepregetată şi o jertfelnicie statornic lucrătoare. Fără toate acestea, strădaniile noastre vor fi sterpe şi obositoare, vreme irosită înzadar şi vorbă 'n vânt.

Pentru a putea înţelege sufletul tineretului şi pentru a simpatiza cu aspiraţiile lui spirituale, trebue să cunoaştem în primul rând vremea în care trăeşte el şi toate curentele, uneori atât de paradoxale şi de contradictorii, care o străbat cucerind uneori interesul tineretului, alteori provocând în conştiinţa lui teribile conflicte şi reacţiuni. Psihologia şi sociologia epocii, cultura şi civilizaţia ei, idealurile şi realizările ei practice, sunt în mare măsură tot atâtea determinante spirituale în viaţa tineretului.

Fără cunoaşterea acestora, sufletul tineretului rămâne o carte închisă şi indescifrabilă.

Omul pare a nu fi realizat asupra sa, victoriile, într'adevăr uimitoare, pe care le-a realizat asupra naturii înconjurătoare. Spiritualitatea este mai mult un vis decât o realitate a vieţii omeneşti.

Triumful geniului tehnic ţine într'o vizibilă şi dezolantă inferioritate geniul moral al umanităţii. Ştiinţa a dat şi dă continuu tot ce poate: o superbă civilizaţie tehnică. Ea nu ne va putea da nici odată o personalitate morală superioară. Este prin natura ei incapabilă de această creaţiune spirituală.

Singura instituţie menită să creeze şi să promoveze spiritualitatea fiinţii omeneşti este Biserica. Activitatea ei este însaşi activitatea sfântului Duh, care pe toate le „desăvârşeşte", le „purifică" şi le „îndumnezeeşte".

Sufletul omenesc este o *unitate* — ori cât de multiple şi de variate ar fi activităţile lui, ele trebuesc dominate ca de un resort central, de o inspiraţie *unică* şi *suverană*, care vine dela Dumnezeu prin *credinţă*, se inactivează în conştiinţa noastră prin *har* şi se manifestă în afară prin *fraternitate*.

Lumea contemporană trebue să fie, deci *reîmbisericită*, pentruca darurile sfântului Duh, să fructifice din nou în întreaga ei viaţă. A *reîmbisericì* omenirea înseamnă a o pune din nou sub influenţa *harului* care şi-a dovedit cu prisosinţă puterea lui de regenerare spirituală din ziua memorabilă a Rusaliilor şi până în zilele noastre. Omenirea creştină trebue să facă permanent **active** în sufletul ei virtuţile harismatice care i s'au transmis prin sfintele taine, să trăiască adecă zi de zi *din harul* şi *în harul* sfântului Duh.

Biserica creştină nu este din lume, dar ea trăeşte în lume şi pentru mântuirea ei.

Prin urmare ea este o biserică misionară: în sens *sacramental* şi în sens *didactic*. Dacă oamenii de azi nu-şi mai pot armoniza dorinţele şi năzuinţele, concepţiile şi idealurile lor, este din pricină că ei au pierdut contactul spiritual intim cu Biserica şi cu spiritualitatea ei harică. Dispărând sau, în orice caz, devenind intermitentă fraternitatea sacramentală, euharistică, a slăbit şi s'a superficializat progresiv şi fraternitatea umană în aspectele ei sociale.

Când omul nu mai fraternizează cu semenul lui în jurul sfântului altar şi al potirului euharistic, e greu, aşi zice, chiar imposibil, ca el să mai fraternizeze pe arena neostoitei lupte pentru existenţă, pe frontul concurenţei vitale. Omenirea are nevoie de biserică, de o renaştere sacramentală, de o fraternitate euharistică.

Idealul societăţii omeneşti trebue să fie identic cu idealul Bisericii — căci idealul societăţii omeneşti este, în ultima analiză, sfinţenia.

Sfinţind personalitatea individului Biserica sfinţeşte, ipso facto, ordinea socială. *Proslăvirea lui Dumnezeu* se exprimă în iubirea reciprocă a oamenilor, adecă în *pacificarea omenirii.*

Fără unificarea spirituală a omenirii prin credinţa în paternitatea comună a lui Dumnezeu, nu se va putea realiza o sinceră şi universală fraternitate umană.

Creştinismul este «*calea, adevărul* şi *viaţa.*» — Biserica singură ne propovedueşte cu autoritate adevărul acesta şi ea singură ne poate face să-l şi trăim cu adevărat.

„Noi suntem aceea ce iubim" spune teologul englez Inge. *(Personal Idealism and mysticism).* Iubim pe Dumnezeu? Vom fi ca El. Iubim păcatul vom fi ca Satan. Iar pentru „sociologia contemporană", spune, acelaşi, „păcatul, din nenorocire, nu există".

„Bruta politehnică de azi, care pretinde a refuza lui Dumnezeu ştiinţa şi pe Dumnezeu ştiinţii, este o foarte proastă şi periculoasă creaţie a trufiei omeneşti" [L. Veuillot, Parfum de Rome].

Pentru Biserică şi pentru Sf. Evanghelie pe care ea o propovedueşte lumii, toate cuceririle omului, n'au nici un preţ, dacă acesta îşi va pierde sufletul său. Dar această afirmaţie înseamnă că orice fiinţă omenească reprezintă pentru ea o valoare extraordinară.

Pentrucă fiecare om este pentru ea un fiu al lui Dumnezeu, care trebue să devie exclusiv un fiu al lui Dumnezeu, cu atât mai mult atunci când el a uitat pe Părintele său şi se refuză iubirii şi ajutorului Lui.

Sfinţenia Bisericii trebue să se întrupeze în viaţa fiecărui individ, în viaţa familiei şi în viaţa societăţii.

Dar pentru a realiza acest ideal al sfinţeniei în individ, în familie şi în societate, Biserica are nevoie şi de organizarea anumitor instituţii în care individul să respire aceeaşi atmosferă de spiritualitate pe care el o respiră în sânul bisericii. E vorba deci de o extensiune socială a bisericii, de un mediu social care să continue, să reproducă şi să integreze spiritualitatea bisericii.

Această asimilare şi resfrângere socială a spiritualităţii bisericii nu se poate opera decât prin organizaţii speciale care rămânând în contact permanent şi intim cu biserica şi în ritmul funcţiunii ei spirituale specifice, sunt chemate să conserve şi dincolo de altarele ei, viaţa harică, cu toate inspiraţiile, influenţele şi puterile ei.

Aceste organizaţii de apostolat, sub privegherea bisericii şi în sensul orientărilor ei spirituale, trebuesc să fie şi ele specializate după categoriile de indivizi către care se adresează şi pentru mântuirea cărora lucrează: pentru copii, adolescenţi şi adulţi, pentru bărbaţi şi femei, pentru ţărani şi orăşeni, pentru analfabeţi şi pentru cei cu ştiinţă de carte, pentru elevi şi studenţi, pentru burghezi şi aristocraţi, pentru muncitori şi meseriaşi, pentru soldaţi şi funcţionari, pentru viţioşi şi virtuoşi, pentru apostaţii indiferenţi şi pentru practicanţii de formă sau numai de Duminecă, cu un cuvânt pentru ceice n'au fost niciodată creştini, pentru ceice nu mai sunt creştini şi pentru ceice sunt creştini numai prin obiceiu sau prin practică ritualistă sau creştini aderenţi ai vre-unei secte.

Obiectivul principal al acestui apostolat de extensiune a bisericii trebue să fie **familia** şi în consecinţă *şcoala, atelierul, biroul* şi *strada*.

Mijloacele acestei extensiuni sunt în general: *cultul, predica, presa, conferenţa şi asistenţa socială*, iar în special: *rugăciunea, cercurile biblice, şcoalele de Dumineca şi de catehizaţie, revistele şi broşurile, reuniunile de tineri, de bărbaţi şi de femei, orfelinatul, birourile de plasare, dispensarul, asociaţiile cu caracter*

recreativ și distractiv, sportul, cinematograful moralizator, apoi societățile de temperanță, casele de reeducație și instituții pentru reabilitare morală a bețivilor, prostituatelor și vagabonzilor.

Mijlocul suveran însă pentru realizarea acestor misiuni multiple rămâne totuși deapururi: *pilda unei vieți creștine exemplare* a celor ce vor să *încreștineze* sau să *reîncreștineze pe alții.*

Și educația *biblică* și educația *liturgică* și cea *social-caritativă* dau roade numai dacă este vizibilă și reală superioritatea celor ce le intreprind pentru izbăvirea semenilor lor din păcat, din indiferentism sau din eroare.

Pe noi ne interesează, însă, îndeosebi, pentru epuizarea tezei noastre și pentru rezolvarea problemei pe care ea o cuprinde: *misionarismul societăților religioase pentru tineret.*

In perspectiva celor enunțate până aici, vom putea desluși mai ușor și mai limpede și inspirațiile cele mai sugestive și metodele cele mai proprii și pentru inițiarea și realizarea unei fecunde opere misionare pentru tineretul nostru.

* * *

Termenul mai nou întrebuințat pentru numirea acestei opere misionare este cel de *evanghelizare*, și, desigur, pentrucă e vorba de o intreprindere organizctă și patronată de biserica noastră ortodoxă, cel de evanghelizare ortodoxă, și pe care l-a popularizat cu deplin succes, N. R. B. condusă cu atâta pricepere de d-nul T. Păcescu care se străduește de aproape 1 deceniu să trezească în clerul și în poporul nostru un interes cât mai viu pentru problemele pedagogiei creștine.

Vom vorbi deci de evanghelizarea ortodoxă a tineretului nostru — deși subiectul așa cum e formulat — pare a ne pune o limită fatală, deoarece se precizează „societățile religioase pentru tineret". Și fac această discretă mențiune, pentrucă socie-

tăţile religioase nu sunt singurele mijloace de evanghelizare a tineretului.

* * *

Intr'adevăr, biserica trebue să caute tineretul, acolo unde se află acest tineret, când tineretul nu caută biserica — pentrucă ea trebue să-l iubească chiar şi atunci când el pare a nu o mai iubi. — Dar ea trebue să-l caute şi să-l găsească pentru a-l readuce la biserică — zic pentru a-l *readuce* — pentrucă el a fost în biserică odată, în ziua Sf. Botez şi poate încă vreo câţiva ani după aceia. Ea trebue să-l readucă pentru a-l putea trimite apoi în lume fără grije, ba mai mult, cu toată siguranţa că el nu se va mai pierde şi că el va simţi datoria de a aduce şi pe alţii la ea.

Această readucere a tineretului la biserică, îmi evoacă repatrierea tânărului risipitor din Sf. Evanghelie — revenirea lui dela ciurda de râmători din stepe la căminul părintesc — singur protector, cald şi mântuitor.

Dar pentru a readuce acest tineret la biserică şi mai ales pentru a ţine la sânul ei pe cei ce nu şi-au luat încă partea lor de avuţie pentru aventura tuturor decepţiilor indisciplinii morale şi ingratitudinii filiale, biserica trebue să coboare în mediul în care se mişcă zilnic acest tineret, în tumultul societăţii, la răspântia patimilor care-l ademenesc şi ucid, cu interes pentru preocupările lui, cu înţelegere pentru problemele care-l frământă, cu iubire pentru sufletul lui care se desconcentrează şi se dezorientează zi de zi.

Tatăl îndurerat după relatarea Sf. Ev. ieşi înaintea fiului său, celui ce fusese „mort şi era acum înviat". Biserica trebue să meargă azi în regiunile pustii şi chinuitoare în care lâncezesc desnădăjduiţi atâţia fii scumpi ai ei, şi în care nu s'a trezit încă hotărârea salutară a repatrierii, a întoarcerii la vatra familiară.

Organizaţiile ei sunt chemate să facă acest drum

de reconvertire şi reînfiare. Dar ele mai sunt menite, să păstreze necontaminat de păcat şi de toate anarhiile lui, sufletul celorce n'au părăsit casa părintească.

* * *

„Nici o inimă nu este curată, dacă nu este pasionată; nici o virtute nu este sigură dacă nu este entusiastă" [Seeley].

Eu voiu traduce această meditaţie de o impresionantă fineţe psihologică în graiu creştin: „nici o inimă nu este curată dacă nu este închinată lui Hristos şi nici o virtute nu este sigură dacă nu-şi soarbe avântul şi frumuseţea ei din iubirea faţă de El".

Pentru a ajuta închinarea desăvârşită a inimii tineretului nostru lui Isus Hristos, asociaţiile religioase ale tineretului, vor trebui să fie ca o prelungire firească a familiei creştine.

Tendinţa uneori discretă, alteori vădit agresivă, a laicismului care mijeşte şi la noi, trebue să nu ne surprindă neorganizaţi, dacă nu de ofensivă, cel puţin de defensivă. Organizaţiile societăţilor religioase pentru tineret vor avea un îndoit rol: de a *prezerva* şi de a *forma* sufletul tineretului — adică de a *păstra* şi de a *desvolta* viaţa lui creştină. Ele vor trebui să se sprijinească pe temeiul de o impunătoare autoritate şi eficacitate al familiei creştine.

Ostilitatea unei familii păgânizate sau numai indiferente, faţă de iniţiativele de organizaţie creştină a fiilor ei, isbuteşte, mai curând sau mai târziu, să anihileze, prin obsesia sugestiilor ei, misionarismul bisericii, oricât ar fi el de susţinut şi de entusiast. De aceea, eu cred, că trebue cucerită mai întâi simpatia familiilor, pentru opera care îmbrăţişează viaţa şi interesele spirituale ale fiilor ei.

Necreştinismul sau semicreştinismul părinţilor, la care s'a adăugat de obicei ateismul sau agnosticismul profesorilor, agravate amândouă de indiferentismul religios al opiniei publice şi al mediului

social, au contribuit desigur, împreună cu libertinajul curent, la *descreştinarea* unei mari părţi din tineretul de azi.

„A-i arăta tineretului pe Hristos, iată toată instrucţia; a forma pe Isus în sufletul lui, iată toată educaţia" *(Mgr. Gay)*. „Să apere pe Dumnezeu în minţi, iată toată instrucţia, a-l pune în inimi, iată toată educaţia" *(Mgr. Baunard)*.

Dar mai întâi de toate trebue să realizăm această instrucţie şi educaţie creştină în familie. Cum? Cointeresând familia însaşi la educaţia propriilor ei fii. Făcând din tată şi din mamă cooperatori conştienţi ai bisericii în intreprinderea misionară pentru mântuirea fiilor lor comuni. Organizând apostolatul religios al familiei — şi pregătind prin acesta apostolatul religios al şcoalei înseşi.

S'a zis: „preotul vorbeşte lui Dumnezeu despre oameni în rugăciune şi vorbeşte oamenilor despre Dumnezeu în predică;" dar el trebue să vorbească părinţilor despre sufletul copiilor lor cât mai des şi părinţii vor vorbi şi ei desigur mai des copiilor lor despre Dumnezeu.

O întrecere — între părinţi şi păstori — în iubirea lor faţă de sufletul tinerilor, va înfrăţi repede bunăvoinţele şi devotamentele unora şi altora, într'o operă educativă comună.

O, dar, preotul trebue să cucerească mai ales şi în primul rând, simpatia *mamelor* pentru această operă de iubire — şi de ideală *maternitate spirituală*. Şi în ordinea spirituală ca şi în cea fiziologică nu există maternitate, fără durere, dupăcum nu există nici durere maternă „fără bucurie" — bucuria de a fi „născut om în lume", bucuria de a fi născut un nou „fiu pentru Împărăţia Lui Dumnezeu".

Cât de trist sună mărturisirea unui tânăr din zilele noastre: „n'aş vrea să mor. Aş fi prea străin în cer. Acolo nu cunosc pe nimeni!" [Jőrn-Jugendevangelisation]. Tânărul acesta n'a avut desigur o mamă credincioasă şi prin urmare, n'a avut nici

Dumnezeu pe lume. De aceea se simţea el atât de străin în cer, acolo el nu cunoştea pe nimeni — pe nimeni!...

Dar chiar când familia-i e vrăjmaşe, preotul trebue să meargă înainte! Va încerca să convertească familia prin copii, dacă n'a putut să convertească pe copii prin familie. Prin ce? *Prin iubire!*

Să înceapă să se roage cu copiii şi să-i înveţe astfel să se roage şi ei cu părinţii lor. Rugăciunea copiilor va înmuia inima celor mai împetriţi părinţi. Să-i deprindă a cânta imnuri religioase pe care copiii le vor cânta acasă mândri de ştiinţa şi de talentul lor şi vor câştiga astfel simpatia şi atenţia părinţilor lor, mai întâi pentru ei înşişi şi pentru cântările lor, şi apoi pentru preotul care i-a învăţat şi-i iubeşte atât de mult. Se va interesa de nevoile lor şi ale părinţilor lor, ajutându-le după putinţă cu un sfat sau cu un dar.

Va face vizite copiilor la ei acasă şi în felul acesta va avea prilej să vorbească cu părinţii lor, să le laude copiii şi să le strecoare discret sfatul de a se interesa de ei mai mult.

Dar pentru aceasta trebue lucrare sistematică, trebue organizaţie. Organizaţii în asociaţie, în societăţi religioase sub patronajul bisericii, asociaţii pentru tineretul din clasele primare, asociaţii pentru cei din cursul superior, asociaţii pentru tinerii meseriaşi şi pentru studenţii universitari. Aceeaşi organizaţie pentru fete sau în comun.

Un cor frumos, o rugăciune comună, o citire şi o interpretare potrivită din sf. Scriptură, din vre-o carte de edificare, sau din catehism, participarea regulată la sfânta slujbă, şi practicarea din ce în ce mai deasă a tainei sf. Mărturisiri şi a sf. Euharistii — vizitarea celor bolnavi, a celor săraci şi a celor întemniţaţi — iată un program pentru o şedinţă de Duminecă după amiazi sau de Sâmbătă seara.

Un cinematograf cu filme alese sau un teatru făcut de membrii societăţii, în asistenţa părinţilor

înşişi este o distracţie de un neînchipuit efect educativ. Se poate edita şi o revistă-buletin al Asociaţiei. Se pot organiza bazaruri şi expoziţii în scop caritabil. Cunosc doi preoţi, care lucrează în acest fel: unul la Craiova, Păr. A. Pârvănescu, altul la R.-Vâlcea, Păr. Gr. Rădoescu, cu un succes din ce în ce mai impunător. Asociaţia „studenţilor creştini" condusă de dl Ispir, se afirma din ce în ce mai impunător pe terenul spiritualităţii şi cu binecuvântarea şi sub oblăduirea bisericii noastre. In şcoala primară şi în liceu datoria acestei iniţiative misionare o are preotulduhovnic, care propune religia. In universităţi profesorii facultăţilor de teologie. Fireşte aici, afară de cult se vor discuta probleme şi se vor ţine conferenţe şi predici cu caracter apologetic.

Bibliotecile vor fi un aparat absolut necesar în această lucrare — misionară. Am înainte un catalog al Asoc. tineretului creştin din Lausanne, care e o pildă grăitoare. Nu mai vorbesc de necesitatea practică a capelelor şcolare şi militare şi care au şi început să apară ici şi colo. Personal am avut cinstea şi bucuria de a lua parte şi a vorbi la cultul săvârşit cu atâta pătrundere sufletească în capela liceului de fete „Carmen Sylva" şi care au fost organizate în Soc. religioasă Sf. Ecaterina, prin râvna vrednică de imitat a Păr. Imbroane dela Timişoara şi în capela dela liceul Soc. ortodoxe a femeilor române din Bucureşti. Cunosc de asemeni râvna unui vrednic preot de armată din Buzău prin care s'a zidit pentru oştire o capelă de o apreciabilă frumuseţe şi care va fi sfinţită în curând.

Ateneele populare şi salele de sfat şi citire, care deşi servesc publicului de toate vârstele şi din toate straturile sociale, sunt totuşi şi ele un instrument foarte potrivit care ar putea slujì societăţilor religioase pentru tineret.

Asociaţiile mai urgent necesare în care se va organiza tineretul sunt, cred, cele pentru *formarea personalităţilor lor creştine*, cele cu caracter *cari-*

tativ-social şi cele de cult, cărora le voi zice pentru precizarea caracterului lor, *euharistice*.

Trebue să trezim neapărat în tineret, setea de rugăciune, setea de cult, setea de liturgie, setea euharistică. Toate predicile, toate conferenţele, fie şi cu admiterea discuţiunilor contradictorii şi toate operele carităţii sociale, nu realizează scopul sublim al spiritualizării, al sfinţirii tineretului, dacă nu-i cultivăm devotamentul şi entusiasmul euharistic. La vârsta când pruncul nu tolerează decât laptele matern, el primeşte totuşi, în ziua sfintei luminări a botezului, sfântul trup şi sânge al Domnului, sfânta euharistie.

Şi să-l lipsim de alimentul sacru la vârsta conştiinţei? Ar fi o contradicţie, o inconsecvenţă şi o nepăsare de o stranie vinovăţie din partea noastră a duhovnicilor.

Dar orice tânără sau tânăr care face parte dintr'o asociaţie religioasă, trebue să fie şi un misionar entusiast al credinţelor, idealurilor şi practicelor lui religioase printre semenii săi. Convingerile sincere şi statornice sunt prin însaşi firea lor, propagandiste. Orice convertit nu poate rezista indemnului de a converti şi pe alţii. E acesta un adevăr de psihologie elementară şi curentă. „Am văzut pe Domnul!" Poţi să faci din această sublimă experienţă spirituală intimă un izvor de bucurie personală, rezervată, egoistă? Imposibil.

Nu ai astâmpăr până nu ai făcut şi pe alţii să-l vadă — şi să se bucure că l-au văzut. Nu v'aduceţi aminte de femeia Samarineancă? De Filip şi de toată slăvita ceată a apostolilor, mărturisitorilor şi mucenicilor?

Tinerii trebuesc deci crescuţi în *duh misionar;* dar aceasta înseamnă să le creiem certitudini, iar certitudinile ştim, sunt, prin definiţie misionare.

Să deprindem însă pe tineri de a ceti zilnic Sf. Scriptură şi de a o purta la ei. Un tânăr ostaş pleca în răsboiu. Maica lui bună i-a dat ca talisman iubirea

ei şi Sf. Scriptură. Eu mă rog pentru tine, îi spuse ea, dar tu să citeşti din cartea asta. Dumnezeu îţi va fi de ajutor.

Şi în înaintarea eroică a unei ofensive, un glonţ izbi pe tânărul abia deslipit de lângă sânul maicii sale. Glonţul se opri însă în scoarţele groase ale Sf. Scripturi care era într'un buzunar, aşezat în dreptul inimii. El păstrase la sine, în dreptul inimii, cartea sfântă şi ea îl scăpă dela moarte.

Câtu-i de primejduită inima unui tânăr, în răsboiul cu patimile necruţătoare ale lumii! Numai Sf. Scriptură îl va feri de moarte!... Dar el trebue s'o pună la inima lui!

Numai în chipul acesta „vom zidi din nou ce a fost surpat, şi vom răsădi ce a fost pustiit" [Ez. 36, 36] după cuvântul proorocului Iezechiel.

Şi numai în chipul acesta, noi vom scăpa de osânda aceluiaşi prooroc, rostită în cuvintele: „preoţii mei calcă legea mea şi îmi pângăresc locurile mele sfinte, nu fac nici o deosebire între ce este sfânt şi ce nu este sfânt, *nici nu învaţă pe oameni să facă deosebire, între ce este necurat şi ce este curat*, şi îşi întorc ochii dela legile mele şi Eu sunt pângărit în mijlocul lor" [Ez. XXII, 26].

Altfel „ne vor nimici înălţimile" [Ez. VI, 3].

„Ni se va prăbuşi zidul" [Ez. XIII, 12].

Şi el va strivi atâtea suflete nevinovate şi atâtea suflete care vor fi vinovate numai pentrucă *noi prin nepăsarea noastră*, nu le-am păstrat dumnezeeasca lor nevinovăţie.

* * *

Pe marea întărâtată de vifor, Hristos chiamă pe Petru. El plecă din corabie, din singurul refugiu, mai mult sau mai puţin sigur, şi merse pe valuri spre Hristos, ca în vis, atras de fiinţa Lui, de puterea şi iubirea Lui ca de un magnet uriaş răsărit deodată din puhoiul de ape.

Hristos vine la noi — în corabie — dar noi avem curajul să ieşim din corabie şi să ne ducem la El, când valuri turbate se 'nteţesc şi ne împresoară în strâmtorări fără scăpare? Intre scândura solidă dar primejduită clipă de clipă şi valul mişcător pe care sta Hristos, ce alegem noi? Aci e barca certitudinii mediocre, dincolo e Hristos, certitudinea absolută, a credinţii care frânge valuri, despică munţi, stâmpără furtuni şi înviază morţi. Dar drumul către Hristos e sigur câtă vreme pe el merge o credinţă **eroică.** Când scade însă puterea eroică a certitudinii — aceleaşi valuri care adineaori erau pitice, capătă, proporţii şi îndrăzneală — sunt agresive, te isbesc, te doboară şi te înghit.

Şi drumul spre Hristos e deapururi drum de valuri şi de primejdii, câtă vreme pe el nu păşeşte o credinţă vie şi o conştiinţă hotărâtă şi nerănită de îndoieli. *Căci numai credinţa face din drum şovăitor de valuri, drum de stâncă.*

*
* *

Da, e prea adevărat, că „din drum şovăitor de valuri credinţa face drum de stâncă".

Dar noi suntem „prea puţin credincioşi!"

De aceea să nu ne mire, când, ni se spune uneori: „dacă ar fi să cred în Mântuitorul vostru, voi creştinii ar trebui să păreţi **mai mântuiţi!"**... [Nietzsche].

Dar, tu suflete al meu, de câteori am vrut să te cercetez, nu erai acasă!... Rătăciai, nu ştiu pe unde!... Şi m'am înfundat trist pe drumurile nemerniciei mele, pentrucă păcatul mă încredinţase, şi eu îl ascultasem „că pe Tabor oamenii nu pot zidi colibi".

Şi totuşi, nu trebuia să plec nici odată de pe Tabor!... Numai acolo puteam afla adevărul că Biserica este deapururi „cetate aşezată pe munte!"...

Prof. Dr. Gr. Cristescu.

Din preocupaţiile noastre preoţeşti.[1]

In ultima adunare generală a Asociaţiei clerului ort. român din Transilvania, care a avut loc în anul trecut în Timişoara, s'a pus în discuţie o lucrare asupra liturgiei din biserica ortodoxă, ca o teză specială.

Neputând lua parte la acea adunare şi negăsind nici vre-un raport detailat asupra celor discutate în legătură cu această materie, nu pot şti în ce sens s'a tractat tema şi la ce concluzii s'a ajuns cu acea ocazie.

Considerând însă că tot ce se cuprinde în liturgie ca şi celelalte slujbe ale cultului bisericii noastre, e de o valoare extraordinar de importantă, care însă nu se valorizează în practică în măsura cerută, am crezut că e bine să pun chestiunea aceasta şi în discuţia adunării secţiunii noastre preoţeşti. O tratez nu din punctul de vedere istoric ori exegetic al ei, care de asemenea reprezintă o importantă lature a valorii ei, ci numai din punctul de vedere care ne interesează pe noi, preoţii, mai de aproape, din cel al rostului ei pentru desvoltarea religiozităţii şi moralităţii, a acelor puteri sufleteşti cari peste toate celelalte sunt chemate a ridica fiinţa omenească la nivelul demnităţii, făcându-o a se închega în forţă capabilă de viaţă superioară.

Religiositatea şi moralitatea, se ştie, sunt două puteri distincte active în sufletul omenesc, dar cari nu se pot despărţi una de alta, religiositatea având să ţină treze şi să direcţioneze dispoziţiile sufleteşti pentru moralitate etc., se ajută una pe alta. Una reprezintă pe Maria şi ceealaltă pe Marta, cari însă se întâlnesc în a iubi pe Hristos şi a-i reprezinta ideia lui sublimă.

Religiositatea însemnează contopire sufletească cu dumnezeirea, iar moralitatea însemnează contopire sufletească cu omenirea.

Ştim, că biserica creştină cu învăţăturile ei are să îndeplinească idealul formulat de Isus Hristos şi adecă: întemeierea aici pe pământ a împărăţiei lui Dumnezeu.

[1] Conferinţă cetită în adunarea generală a Asociaţiei clerului «Andrei Şaguna», secţia Sibiu, 10 Octomvrie 1928.

Ce înseamnează împărăţia lui Dumnezeu pe pământ? Insemnează, ca viaţa omenească să se desfăşure pe pământ ca şi în ceriuri; ca în viaţa omenească să domineze numai ideia binelui, oamenii fiind conduşi între ei numai de iubire şi de duhul sfânt, şi simţindu-se contopiţi cu Dumnezeu. Aceasta presupune însă realizată starea de desăvârşire a neamului omenesc, cel mai înalt ideal al moralei creştine.

Şi această stare ideală a vieţii omeneşti se va întâmpla, când neamul omenesc va ajunge să vieţuiască întocmai după principiile de viaţă reprezentate de evanghelia lui Isus Hristos, care, cât a petrecut pe pământ, drept pildă vie pentru neamul omenesc s'a arătat perfect contopit cu Dumnezeu şi cu omenirea. Atunci da, se va realiza şi desăvârşirea oamenilor şi a vieţii lor, şi atunci, da, va urma şi complecta întemeiere pe pământ a împărăţiei lui Dumnezeu, concepţia ideală a vieţii, formulată de Mântuitorul lumei.

La această operă de desăvârşire a vieţii ar avea să colaboreze toate organizaţiile omeneşti creştine, cele de stat, bisericeşti, politice, particulare şi publice ca şi toţi credincioşii creştini, prin puterea învăţăturilor lui Isus Hristos şi a Duhului sfânt. Ea rămâne însă pentru acum şi poate pentru multă vreme încă o îndatorire specială în sarcina bisericii creştine şi a slujitorilor ei, a tagmei preoţeşti. Ei îi revine această importantă misiune, cu atât mai mult, cu cât se ştie, că azi cele mai multe organizaţii şi organe din societatea omenească nu numai că sunt indiferente faţă de această mare şi sfântă problemă, dar lucrează direct şi pe faţă chiar în contra acesteia, sălbătăcind, prin metodele şi procedurile lor moravurile şi viaţa.

Pornind din aceste idei şi postulate fundamentale urmează să ne dăm întâi seama de puterea de care dispune biserica pentru a se pune în curs, pas de pas, pe calea directă, opera de desăvârşire a vieţii.

Isus Hristos ne-a dat în mână şi puterea religiosităţii şi a moralităţii şi ne-a indicat şi principiile pentru metoda de aplicat în vederea realizării acelui scop ideal. El ne cere credinţă, principiul activ al religiosităţii şi

iubire vie, principiul activ al moralului, cari fac puterile active de nobilitare şi de ridicare a sufletului omenesc. Drept întărire a acelor puteri, ni s'a arătat şi pe sine ca pildă vie, de absolută contopire cu Dumnezeu, religiositatea, dar şi de contopire, tot în mod absolut, cu omenimea, moralitatea. Toate învăţăturile lui ca şi toate aşezămintele bisericii sunt menite să contribue la îmbunătăţirea sufletului omenesc, desvoltând în om, deodată, acele puteri. Se înţelege, fiind vorbă aci tot de acţiuni sufleteşti cari sunt în funcţiune de o grămadă de condiţii şi de însuşiri, de cele moştenite, de cele culturale, sociale etc. precum şi de împrejurări externe, o îmbunătăţire efectivă a sufletului nu se poate închipui, decât încetul cu încetul.

Au fost, da, cazuri, că sub impresiunea puterii directe a lui Isus Hristos, oameni superiori la suflet, dar în urma împrejurărilor lipsiţi de lumina cea adevărată a vieţii, s'au transformat de-odată, ca printr'o electrizare, în bunătăţi sufleteşti de o valoare aproape desăvârşită.

Dar de altă parte asemenea ştim, că chiar unii dintre apostoli s'au dovedit la multe ocazii în timpul petrecerii pe pământ a lui Isus Hristos, că erau departe de starea de desăvârşire sufletească arătându-se, până la pogorârea Duhului sfânt peste ei, oameni cu porniri proprii firii nedesăvârşite a neamului omenesc.

Desăvârşirea şi cu ea întemeierea pe pământ a împărăţiei lui Dumnezeu rămân deci pentru omenime idealuri, de cari ea se va apropia numai încetul cu încetul. De altcum toată lumea ştie, o mare parte a ei e deplin convinsă, cel puţin teoretic, că religia lui Hristos reprezintă în adevăr puterea de desăvârşire a vieţii şi că fără inactivarea acelei puteri în sufletul omului, acesta rămâne jos, cu toată învăţătura ştiinţifică de care s'ar împărtăşi.

Se întâmplă că în anumite epoce, când aceste puteri slăbesc faţă de alte porniri omeneşti, de validitare personală, viaţa se coboară, cum e şi astăzi, la o stare de «bellum omnium contra omnes», ce pare a se apropia de un fel de tâlhărie superioară, creindu-se în urmă

aceasta atmosfera de care se îngrijorează tot sufletul sănătos. Nu e însă de desperat nici în fața unor asemenea porniri și priveliști. Ele s'au mai ivit în multe rânduri. Să ne cugetăm de pildă la starea din sec. XVII și cu deosebire a sec. XVIII a vieții din Franța.

Rousseau, marele filozof al timpului, însuși s'a spăimântat de ceeace vedea el cu sufletul său. El zicea, că o îndreptare a stării sociale și morale de atunci nici nu ar fi posibilă decât printr'un mijloc brutal, numai luând copiii din sânul familiei, — se cugeta numai la cele ale clasei de sus, poporul necontând încă, — unde e putregaiul infectator, și dând copiii spre creștere îngrijirii unor pedagogi. De unde să fi luat însă droaia de pedagogi necesari? Dacă ar trăi azi Rousseau cu firea și mentalitatea lui ar propune poate tot asemenea măsuri pentru îndreptarea stărilor de azi.

Ca și în trecut, așa și azi, nici o putere lumească nu este în stare să refacă viața omenească, ridicându-o la demnitatea cuvenită și făcând să dispară putregaiul, înrădăcinat puternic în viață, decât numai puterea divinului Hristos.

Adevărat, că pedagogia pe baza științelor psihologiei și sociologiei, ne arată și ea metode cu ajutorul cărora se pot desvolta în sufletul omenesc puterile vii ale simțului moral, începând cu vârsta copilului mic. Drept bază și putere de acționare lăuntrică, se ia și de această știință iubirea, pe care de altcum tot Hristos a declarat-o mai întâi ca principiu al vieții superioare omenești.

Ca o desvoltare a principiului fundamental pentru trezirea și cultivarea moralului în sufletele tinerilor de școală s'a mai stabilit, ca însași instrucția materiilor de învățământ încă să contribue la desvoltarea moralului, scoțindu-se la iveală puternicul mijloc al instrucției ca putere educativă.

Prin acest postulat pedagogic se tinde a se continua cultivarea legăturilor sufletești, pe cari copilul și le creiase cu familia și cu împrejurimea sa, în care a trăit, mai departe: cu lumea întreagă și chiar și cu natura. De exemplu prin Geografie și Istorie, cu oamenii

din diferite părţi ale pământului şi ai timpurilor istorice; prin limba maternă, cu toate laturile sufletului naţional; prin limbile altor popoare, cu sufletul acelora prin ştiinţele naturii, cu natura însaşi invederându-se puterile ce ea reprezintă ca legi, ca ordine, ca armonie, statornicie ş. a. pe cari le găsim că stau şi la baza vieţii superioare omeneşti.

Un mare psiholog şi pedagog modern (Förster) cere, ca în vederea desvoltării puterilor morale oamenii, să caute a se pune în legătură sufletească cu Dumnezeu cu deaproapele, chiar şi în acţiunile vieţii lor de toate zilele. Toată îndeletnicirea zilnică a omului să servească scopul perfecţionării sale morale. De ex. când iai dimineaţa cafeaua, cu franzela ori bucata de pâne de pe masă, să-ţi porţi gândurile la toţi aceia, cari au contribuit cu iscusinţa, cu munca şi cu energia lor, la producţia cafelei, ceaiului şi pânii, prin toate fazele preparării lor, până au ajuns să le avem gata pe masă pentru alimentarea noastră.

Iarăşi un alt psiholog şi pedagog nu mai puţin renumit al timpului nostru, Pajon, ne demonstrează în mod foarte luminos şi convingător, că cu ajutorul sugestiei, dela om la om, se poate inactiva în suflet, deodată cu ideia, şi dispoziţii voliţionale, porniri morale, chiar şi dacă în el nu erau urme moştenite ori creiate prin creştere şi cultură, ceeace însemnează o importantă putere de educaţie morală în mâna părinţilor şi a învăţătorilor.

Drept ilustrare a posibilităţii realizării puterii psihice morale, asupra căreia stăruie acest filozof, se face provocare la experienţele şi realizările dobândite prin stările hipnotice, prin care, se ştie, se pot sădi în suflet dispoziţii pentru crime, ca şi pentru diferite alte înfăptuiri, rele şi bune.

La tot cazul aceste idei filozofice, postulate şi metode ştiinţifice de sporire şi de desvoltare a puterii morale din sufletul omenesc, sunt interesante şi de apreciat.

Noi, ca reprezentanţi ai bisericii şi puşi în numele ei în serviciul îmbunătăţirii omenimei, suntem datori să facem uz de ele în activitatea noastră pastorală.

Nici nu ne putem îndoi de valoarea lor. Dar ne este permis să facem observarea, că rezultatele practice ce se ajung în viaţă de cei chemaţi să se îngrijească de aplicarea lor, cu deosebire, că mulţi dintre ei sunt pe faţă nereligioşi, nu sunt în raport cu aşteptările dorite şi cu deosebire nu în ceeace priveşte desvoltarea religiosităţii, temelia moralităţii.

Infăptuirea şi realizările aşteptate, las'că dau de greutăţi foarte mari, dar ele mai depind prea în mare măsură de iscusinţa celor chemaţi să le aplice precum şi de dragostea mare, de pasiunea morală şi religioasă a acelora, ceeace e rar şi greu de obţinut, precum şi foarte mult şi de împrejurările şi constelaţiile în cari se desfăşură viaţa.

La greutăţile cari împiedecă realizarea rezultatelor dorite în privinţa desăvârşirii vieţii se mai adaugă aroi şi faptul, că mulţi dintre moralştii filozofi şi pedagogi — aşa numiţii intelectualişti — sunt de credinţa, că prin îndeplinirea faptelor bune, ca în urma unui exerciţiu, se poate pregăti şi realiza moralul. In baza aceasta se aşteaptă deci, ca omul să poată deveni bun în sens moral, dacă se deprinde a săvârşi fapte bune. Mai admit, unii din ei, că pe calea aceasta i se creiază omului chiar şi puntea spre Dumnezeu. Aceasta însă nu stă.

O putere de valoare superioară pentru viaţa omenească, cum este aceea, pe care o reprezintă moralul din om, nu poate fi numai rezultatul unei deprinderi mecanice; aşa ceva se poate concepe la animale, dar nu la omul admirat pentru raţionamentul său înalt. Pe om numai Dumnezeu, prin Isus Hristos îl poate face bun, colaborând, se înţelege, concomitent şi săvârşirea faptelor bune. Omul nu poate ajunge prin morală la religie, ci numai invers: religia prilejeşte cultivarea moralului adevărat. Legea aceasta psihologică ne-o arată Isus Hristos precum şi cei mai mari filozofi şi scriitori bisericeşti moderni (v. şi Erich Seeberg, în cartea sa valoroasă: Religiunile lumei, art. Creştinismul p. 367). Aceasta e şi adevărata lege care prezidează în procesul psihologiei de desăvârşire a fiinţei omeneşti. Pe aceasta se bazează şi învăţătura lui Hristos care ne cere con-

topirea noastră cu Dumnezeu şi cu oamenii. Rătăcirile intelectualilor ne-au adus mult rău nouă Românilor, cu deosebire, că azi mai toţi conducătorii şcoalelor sunt aderenţi ai intelectualismului pedagogic.

Din cauza aceasta în adevăr şi trebue să ne speriem, când ne dăm seama de greutăţile mari, ce fatal, cu deosebire în vremile de acum, în lipsa educaţiei religioase, se ridică în calea progresului moral al omenimei de azi, în special al Românilor. Datoria de a contribui la desvoltarea culturei morale a omenimei incumbă, după cum s'a mai amintit, nu numai preoţimei, ci tuturor factorilor puşi să conducă viaţa oamenilor. Nu numai părinţilor şi dascălilor, cum se crede, ci şi administraţiei, justiţiei, poliţiei, etc. şi chiar partidelor politice şi parlamentului. Adevărat pentru vremea de acum, ne-am mulţămi, dacă problema aceasta s'ar îmbrăţişa, cu suflet şi cu inimă, cel puţin în familie şi în şcoală, unde se pune temelia religiosităţii şi moralei. Aci cel puţin să fie convingerea tare, că instrucţia, care tinde să desvolte sufletele numai prin adevărurile ştiinţelor, cari, trebue să admitem, şi ele însemnează tot atâtea puteri de validitare pentru suflet, dar fără o îngrijită educaţie religioasă dă în mâna omenimei o sabie cu 2 tăişuri: ea sporeşte, da, puterile de validitare individuală a omului, fără să-l contopească prin sentimente şi voinţe, cu deaproapele, cu societatea, în care-i este dat să trăiască şi cu care împreună are să rezolve problemele progresului. Ea duce pe om la un egocentrism exagerat, care îl împinge apoi la specularea situaţiilor lumei, ceeace iarăşi aduce cu sine sălbătăcirea moravurilor şi vieţii, situaţia, în care ne găsim azi.

Rămâne fapt verificat de experienţele vieţii, că tot ce filozofii au decretat până acum ca adevăruri bune în chestiunea deşteptării şi desvoltării sentimentelor morale, se găseşte la filozoful filozofilor, la Isus Hristos într'un sistem complect şi neajuns de niciun alt filozof. Şi El nu ne-a dat numai idei teoretice, ci şi aşezămintele de aplicare practică a acelora.

Religiunea lui Isus Hristos prin puterile ce reprezintă cultivă deodată, cum s'a mai accentuat, cu ajutorul

credinţei, şi idealismul, baza şi condiţia fundamentală a moralităţii şi aşa concomitent prepară şi determină sufletul omenesc şi pentru însăşi calitatea lui morală.

Aşezămintele bisericii, ca şi slujbele de cult, instituite de Apostoli şi de sf. Părinţi anume în vederea realizării religiosităţii şi moralităţii, reprezintă cele mai minunate şi proprii puteri şi metode de aplicare practică şi ocazii de operaţii sufleteşti.

In privinţa aceasta cele ale Bisericii noastre ortodoxe sunt chiar cele mai puternice, ele fiind mai genuine, rămânând mai nealterate din vremile, în cari a domnit atmosfera cea adevărat bisericească, creştinească.

Tot ce s'a adus în decursul timpului, ca reforme, conţine alterări şi modificări de un caracter personal, mai mult sau mai puţin, în construcţiunea genuină contemplată de însuşi Isus Hristos şi formulată de Apostoli şi sf. Părinţi, sub puterea de inspiraţie a Duhului sfânt.

Inseşi ecteniile din slujbele noastre bisericeşti reprezintă cu mult mai mult decât crede Förster şi ceilalţi filozofi; mai mult, căci ele inactivează deodată şi elementul religios, cu toată puterea lui, ca aşa apoi să se prilejească sufletului închegarea şi întărirea legăturilor cu Dumnezeu şi cu sfinţii şi cu toţi oamenii, cu natura, etc. pentru a deveni omul fiinţă şi religioasă şi morală, calitatea ce i se cere pentruca în acţiunile sale omul să se dovedească superior în adevăratul înţeles al cuvântului, accesibil pentru lucrarea Duhului sfânt, activ în procesul firesc al desăvârşirii.

Ecteniile constituesc deci o esenţială şi caracteristică putere de înfăptuire a înseşi ideei fundamentale a creştinismului, ele, în felul cum sunt compuse, având să cultive mila, pietatea şi iubirea generală în vederea realizării mântuirii, răspund totodată în mod perfect şi condiţiilor scoase din legile psihologice. Cultul din biserica noastră este deci în strânsă funcţiune de esenţa şi scopul religiunii lui Hristos ca şi de trebuinţa psihologică a omului de a se ruga. Trebuinţa omului de a se ruga pentru tot ce vieţueşte în lume şi ce con-

diţionează viaţa superioară, purcede doar şi ea din pornirea firească a pietăţii, având de ţintă spiritualizarea fiinţei omeneşti. Şi toate acestea manifestaţii de acţiune au la baza lor iarăşi credinţa în Dumnezeu, arătată de Isus Hristos şi îndemnul firesc spre mântuire.

Din aceste adevăruri rezultă, că cultul cu toate ecteniile lui merită o consideraţie deosebită, nu numai din partea preoţilor, ci şi a tuturor credincioşilor. Nu putem trece apoi cu vederea nici faptul, că pentru a acţiona cu aceste puteri avem cele mai bune ocazii stabilite în biserică, la cari se adună credincioşii.

Se înţelege, că prima condiţie, pentruca să acţioneze în suflet acea putere de îmbunătăţire religioasă şi morală, este, ca credinţa vie şi atenţiunea să funcţioneze înlăuntrul omului. Şi Isus Hristos îndeplinea minunile sale numai după ce aprindea mai întâi scânteia credinţei oamenilor.

Iată o mare problemă şi o imperioasă preocupaţie pentru noi preoţii în vederea dobândirii acelui rezultat binefăcător, care trebue să se realizeze cu ajutorul cultului bisericesc.

Ni se cere să îngrijim sub cea mai grea răspundere, că petrecerea în biserică a credincioşilor, ca şi la alte ocazii de cult, să fie însoţită de o lucrare vie sufletească a internului acelora, chiar de sugestiune, prielnică pentru activitatea Duhului sfânt şi această lucrare să fie ţinută în continuă trezvie şi funcţionare în direcţiunea indicată de textul a tot ce constitue slujba bisericească, ca în Biserică să fie totdeauna viaţă vie religioasă şi morală. Dacă nu se îndeplineşte această acţiune, nu numai că nu se realizează nimic binefăcător pentru suflet, cât se petrece în Biserică, ci se produce şi desgust pentru Biserică şi problemele ei, ceeace ne aduce în faţa adevărului biologic, că pasivitatea omoară.

E lucru firesc, că acest scop iarăşi nu se poate atinge, dacă credincioşii nu vor fi anume pregătiţi în direcţiunea aceasta prin predici, conferinţe şi stăruinţe personale. Ei trebue făcuţi ca înşişi să înţeleagă rostul petrecerii lor în biserică şi să-şi simţească ca o datorie

principală de viaţă, că ei, stând în biserică, au să urmărească cu încordată atenţiune şi cu simţ tot ce se rosteşte, cântă şi îndeplineşte în decursul slujbelor. Ei să ştie că nefăcând aceasta nu numai că-şi pierd prilegiurile preţioase pentru îmbunătăţirea fiinţei lor, ci mai săvârşesc cele mai grele păcate împotriva Duhului sfânt, ceeace este de neiertat, cum ne spune verde evanghelistul.

Pe lângă această pregătire teoretică a sufletului credincioşilor chemată să le desvolte conştiinţa bisericească se mai cere, la tot cazul, şi o putere de impresionare voită şi îndreptată anume asupra organelor sensoriale ale văzului şi auzului ca şi cu ea să se trezească acţiunea internă a sufletului. Să ne cugetăm numai la felul cum ne-ar impresiona o dramă bună, întrunind toate condiţiile literare, dacă ea ar fi predată şi reprezentată de actori răi şi fără conştienţă de ceeace fac şi de ceeace sunt. Ori să ne închipuim efectul unei poezii splendide, dar prost declamată.

Sufletul poporului nostru, adevărat, cu deosebire a celui dela ţară, e foarte sensibil, avântat, poetic şi accesibil pentru credinţă în Dumnezeu şi pentru tot felul de îndeletniciri idealiste, religioase ca şi estetice. Tocmai în urma aceasta i s'a şi desvoltat şi bunul lui simţ firesc, recunoscut de toţi, cari au căutat să-l cunoască. Dar tocmai din aceste consideraţiuni ni se impune să-i purtăm şi mai mult de grije vrând să-i mulţămim trebuinţele lui de natură bisericească.

Drept urmare a acestor adevăruri ar trebui să ne dăm toată silinţa, ca slujbele bisericeşti să reprezinte în adevăr puteri de sugestie şi de influinţare, ca de fapt să se poată aştepta pornirea acelei acţiuni în sufletul credincioşilor, care ridică fiinţa omenească spre Dumnezeu determinând-o a se contopi, prin Isus Hristos, cu El, cu sfinţii, cu binefăcătorii, cu toată omenimea şi cu natura, căci pentru aceasta s'au întocmit slujbele în Biserica noastră.

Continuând a aprofunda acest postulat, urmează, în mod firesc, ca noi preoţii, cei dintâi, să dăm importanţa cuvenită sub toate condiţiile, a tot ce rostim şi

îndeplinim în Biserică, făcând să se simţească de credincioşi, că şi noi suntem pătrunşi în tot sufletul nostru de sfinţenia celor ce se rostesc şi îndeplinesc în Biserică. Prin nici un fel de manifestare să nu rezulte impresia, că noi înşi-ne bagatelizăm slujba. Să fim cu cea mai mare băgare de seamă şi asupra tuturor condiţiilor de predare, care să fie întotdeauna mărturia celei mai bune silinţe şi puteri de care suntem capabili sub raportul acesta. Asemenea datorie avem să le impunem şi cantorilor.

Când se rosteşte: «Cu pace Domnului să ne rugăm», credincioşii să simţească în adevăr în tot lăuntrul lor îndemnul a se ruga cu sufletul pacinic, scuturându-se de toată răutatea şi a se înălţa către Dumnezeu simţindu-i nemărginita lui bunătate şi îndurare. Chemarea: «să ne rugăm Domnului pentru pacea de sus, a toată lumea pentru mântuirea sufletelor, pentru sf. biserică, pentru ceice cu credinţă, cu bună cucernicie şi cu frica lui Dumnezeu intră într'ânsa, pentru I. P. S. Sa arhiepiscopul şi mitropolitul nostru, pentru tot clerul şi poporul, pentru prea Inălţatul nostru Rege, pentru Dinastie, pentru toată Curtea şi ostaşii lui, pentru vremi cu pace, pentru belşugul roadelor pământului, pentru cei cari sunt pe drumuri, pentru cei bolnavi» etc. să se îndrume de fapt cei prezenţi a-şi îndrepta sufletul către subiectele indicate, simţindu-se în momentele acelea contopiţi cu ele.

Când preotul din altar face apel la Dumnezeu, ca «să ne apere pe toţi, să ne mântuiască, să ne miluiască, să ne păzească cu darul său, să ne dea zi şi noapte desăvârşită şi sfântă, ca să le putem petrece în pace şi fără de păcat, să ne dea înger de pace credincios, îndreptător şi păzitor sufletelor noastre, milă şi iertare de păcate» şi tot ce ne putem închipui că sunt bune şi de folos sufletelor şi păcii lumii, credincioşii pot să rămână pasivi cu sufletul ori încurcaţi cu el în cine ştie ce preocupări de ordin pământesc?

Ori când credincioşii sunt chemaţi din altar să preamărească pe Dumnezeu, pe Fecioara Maria, pe Isus Hristos, pe toţi sfinţii şi toată viaţa noastră lui Hristos Dumnezeu să o dăm, ori când se caracte-

rizează însuşirile sublime ale lui Dumnezeu şi se cere preamărirea şi închinarea atotputerniciei lui Dumnezeu, din tot cugetul şi din tot sufletul, în mintea lor n'ar trebui în mod smerit să se concentreze, să se înalţe şi să se contopească numai exclusiv cu acele puteri cereşti?

După cum vedem noi avem în adevăr în Biserica noastră dela începutul ei prescris să se facă tot ce ne învaţă azi filozofii, că ar fi necesar pentru a se realiza îndreptarea şi cultivarea puterii morale a sufletului omenesc.

Şi sistemul Bisericii noastre, dupăcum s'a mai accentuat, e mai complect şi mai desăvârşit decât al filozofilor, întru cât acţiunea de moralizare este pregătită şi însoţită şi de acţionarea vieţii religioase. Biserica ne dă şi metoda practică de aplicare a sistemului, şi prilejul şi timpul pentru a se practica principiile. Sistemul Bisericii noastre nu este numai o teorie, pentru care îţi lipseşte putinţa punerii în practică a principiilor, cum se prezintă mai toate sistemele filozofice, ci este un sistem cu toate putinţele date de a se şi executa principiile; el reprezintă o putere ce se poate şi se cere chiar a se pune în curs de executare.

Iată deci că noi în adevăr avem în mână puterea, instrumentul şi avem şi metoda, cu toate îndrumările necesare, pentru de a îndeplini opera de îmbunătăţire sufletească a omului, pentru ca el să fie condus, adevărat, încetul cu încetul, pe calea progresului moral, spre desăvârşire, spre pregătirea împărăţiei lui Dumnezeu aici pe pământ.

Ne trebue, adevărat, într'ajutor o putere mare, magică: conştiinţă puternică şi impulsivă şi pasiunea apostolică, pentru ca să îngrijim de punerea în practică a sistemului întemeiat de biserica noastră.

Socotesc, că cu toţii avem convingerea, că stăm încă foarte departe şi cu conştiinţa, ca şi cu pasiunea şi cu practica, pe care o îndeplinim, sub raportul datoriei, care ni se impune.

E fatal şi nu e oare şi păcat, că acea mare putere, ce ne-o pune în mână biserica noastră, nu e întrebuin-

ţată în măsura cerută şi în raport cu ceeace reprezintă ea ca mijloc de cultivare religioasă şi morală?

N'avem grije nici noi de noi înşine, ca partea de acţiune ce avem noi să îndeplinim să reprezinte în adevăr putere de sugestiune, de impresionare, dar nu îngrijim nici de aceea, ca credincioşii noştri să fie activi sufleteşte în măsura şi în sensul în care ar trebui să fie activi în decursul slujbelor biserICEşti şi suferim, ca biserica să rămână fără valoarea şi puterea de înnobilare asupra acelora, cari o cercetează şi nici să fie atrăgătoare, credincioşilor urânduli-se să stea în ea şi căutându-şi alte îndeletniciri.

Cine poate fi mulţumit cu ceeace se petrece azi în biserica noastră în decursul slujbelor? Câţi din credincioşii prezenţi sunt cu sufletul activi în direcţiunile, în cari li se cere de rostirea ecteniilor, cântărilor ori de arătarea mişcărilor? Chiar şi conţinutul evangheliei şi al apostolului trece multora pe lângă urechi fără să se fi reţinut ceva în suflet, cu atât mai mult în inimă.

Lumea pare a fi şi deprinsă ca în biserică omul să fie pasiv, ori dacă se gândeşte la ceva să-şi aleagă subiectele din sferele din afară de biserică şi numai preotul să fie activ, numai el să se adreseze lui Dumnezeu. Am observat că în unele biserici domneşte chiar convingerea că aci trebue să se umple tot timpul cu ceva, fără a se avea în vedere că ceeace se spune în biserică să fie şi înţeles şi simţit ori cel puţin ascultat. D. e. în timpul când se face miruirea credincioşilor şi aceasta nu se face la sfârşitul liturgiei cum ar trebui, ci, ca să se cruţe timpul, îndată după cuminecătură, se citeşte o căzanie. Atunci adecă preotul mirueşte şi credincioşii umblă înşiruiţi prin Biserică, iar cantorul citeşte frumoasa căzanie, fireşte fără să se prindă o ideie din ea de către credincioşi.

Intrebând odată, când eu slujeam într'o biserică dintr'un sat, de ce s'a început cetirea căzaniei, căci fiind eu în Biserică voi şi predica, mi s'a răspuns: aşa e obiceiul, acum se face miruitul şi concomitent se citeşte şi căzania putând să urmeze după aceea şi predica Dtale. Să se facă adecă: opus operatum.

Iată ce suntem şi noi în cea mai mare şi mai importantă activitate a noastră.

* * *

Iată fraţilor o problemă, de care nu mă îndoiesc, că vă veţi fi preocupat şi până acum, care trebue însă serios şi cu toată frica lui Dumnezeu reluată, examinată şi pusă în partea cea mai aleasă, mai sensibilă, a inimei, unde vor fi şi alte probleme mari, ca de aci apoi neîncetat să ne mişte voinţa întru a ne face o datorie sfântă în calitatea noastră de preoţi şi de săvârşitori ai slujbelor bisericeşti.

Prot. **Dr. I. Blaga.**

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

[Urmare].

Arhiepiscopia de Bordeaux. Bordeaux, 14 Oct. 1853.

„*Domnule abate,*

„Lungile vizite pastorale şi timpul întrebuinţat de Monseniorul episcop de Angoulême pentru a-mi retrimite a doua d-voastră scrisoare, sunt singura cauză a întârzierii răspunsului meu. Am fost foarte măgulit de sentimentele ce le exprimaţi, însă conciliul neavând nici o autoritate permanentă pe baza căreia să poată discuta, aici e locul să se spună: ceeace e scris e scris, vă puteţi plânge la Sf. Scaun de cuvintele noastre când vor fi publicate, sau, mai bine încă, să împedecaţi publicarea; noi nu putem să vă dăm un text căci modificările nu aparţin decât Romei, deoarece sfânta Congregaţie a conciliului poate să îndrepte, să schimbe expresiile noastre, să aprobe ceeace am condamnat noi.

„Vă va fi atât de uşor să preîntâmpinaţi lovitura de care vă temeţi, fiindcă corecturile din decretele noastre nu sunt încă ajunse la destinaţia lor. Monseniorul episcop de Angoulême, care, cum am avut onoarea să vă spun, a avut scrisoarea d-voastră în mână, mi-a promis că o să

vă vadă la Paris. Lucraţi cu Grandoarea Sa cu toată încrederea şi credeţi în sincera mea afecţiune şi devotament

„† **Ferdinand**, card.-arh. de Bordeaux".

«*Monseniorului cardinal-arhiepiscop de Bordeaux*».

„Paris, 1 Decemvrie 1853.

«*Monseniore*,

„Prin scrisoarea d-voastră din 14 Octomvrie, mă anunţaţi că Monseniorul de Angoulême va veni la Paris, că voi avea cinstea să-l văd şi mă sfătuiţi *să tratez cu Grandoarea Sa cu toată încrederea*, afacerea celui de-al optulea volum al meu pentru care conciliul dela Rochelle a crezut de cuviinţă să se alarmeze.

„Nu ştiu dacă Monseniorul de Angoulême a făcut călătoria plănuită la Paris. In cazul când nu a făcut-o încă, mă voi simţi foarte onorat să tratez cu Grandoarea Sa o afacere ce mă priveşte aşa de aproape şi voi lucra cu buna credinţă şi simplicitatea pe care ţin să le manifest în toate actele şi scrierile mele. Dar, aşteptând onoarea de a vedea pe Monseniorul de Angoulême, trebue, Monseniore, să fac cunoscut Eminenţei Voastre un demers important pe care l-am făcut pe lângă sfânta Congregaţie a Indexului. I-am adresat un memoriu cuprinzând toate corecturile ce mi-au fost indicate în cele şapte volume de oameni învăţaţi şi cu doctrină sănătoasă, înaintea cărora mă trimisese cardinalul-prefect al Congregaţiei Indexului; lui i-am supus direct al optulea şi al nouălea volum cari au fost publicate după decretul din 22 Ianuarie 1852 referitor la lucrarea mea; în sfârşit l-am anunţat că intenţiunea mea era să supun de asemenea examenului său ultimele trei volume ale lucrării cari urmează să se publice consecutiv.

„Mă grăbesc să fac cunoscut acest demers Eminenţei Voastre şi să vă spun în acelaş timp că sunt perfect în regulă faţă de Monseniorul arhiepiscop de Paris. Am speranţa că această purtare va determina pe Părinţii conciliului dela Rochelle să nu dea publicităţii ceeace în actele lor se va referi la lucrarea mea.

„Dacă scrisoarea mea ajunge la timp la Roma, se poate ca Congregaţia însăşi să le modifice asupra acestui

punct. In caz contrar nu va fi întocmai cu intenţiile şi sentimentele de dragoste creştinească pe cari trebue să le aibă episcopii faţă de un preot muncitor şi devotat Bisericii să facă să nu se publice rândurile ce mă privesc?

„Dacă mă refer la indiscreţiile câtorva persoane cari au luat parte la conciliul dela Rochelle, evident că mi s'a atribuit o doctrină care nu e a mea. Raportorul va fi semnalat Părinţilor din conciliu câteva frânturi de fraze fără a le face cunoscut, ceeace le serveşte de îndreptar sau explicaţie şi vor fi dat un înţeles *absolut* cuvintelor cari n'aveau decât unul *relativ*.

„Dacă lucrurile ar sta aşa, eu m'aş crede îndreptăţit să mă înscriu în fals contra doctrinei ce mi-ar atribui-o conciliul dela Rochelle în cazul când va tipări partea actelor ce mă privesc. Aceasta e o datorie incontestabilă pentru un scriitor catolic să-şi apere ortodoxia şi s'o apere cu atât mai energic cu cât este atacată de o adunare compusă din episcopi respectabili. Prin urmare nu veţi găsi nimic rău, Monseniore, în faptul că mi voiu publica apărarea dacă Părinţii dela Rochelle vor găsi de cuviinţă să publice atacul.

„Sper, Monseniore, că nu va fi nevoe să ajung la această supărătoare extremitate. Onorabilii d-voastră conprovinciali vor înţelege că nu e de nici un folos să veştejască pe un scriitor care are dreptul de legitimă apărare, care şi-a supus Romei cauza sa şi care e cu totul dispus să se supună corecturilor ce se vor găsi necesare sau cel puţin utile.

„Binevoiţi, Monseniore, a face cunoscut Părinţilor dela Rochelle şi demersul făcut la Roma şi cererea pe care am onoarea să v'o adresez.

„Am onoarea a fi, etc. **„Abatele Guettée".**

După scrisorile aşa de umile scrise de mine E. S Monseniorului cardinal-arhiepiscop de Bordeaux trebuia să mă aştept la o scrisoare cel puţin politicoasă din partea M. episcop de Angoulême. Am primit următoarea unde cea mai elementară consideraţie nu e ţinută în seamă. Se vor remarca, de altfel, propoziţii atât de numeroase încât nu se poate admite o teologie exactă.

Episcopia de Angoulême. „Angoulême, 31 Dec. 1853.

«*Domnule abate,*

„E. S. cardinalul arhiepiscop de Bordeaux îmi trimite o scrisoare pe care i-aţi adresat-o la 1 Dec. şi mă roagă să vă răspund în numele său şi al meu. Ceeace mă şi zoresc să fac.

„E adevărat că în luna Octomvrie spusesem Eminenţei Sale că mă voi osteni să vă văd la Paris, la întoarcerea mea din Amiens, pentru *a vă face să înţelegeţi ceeace ne-a întristat în scrierile d-voastră şi în purtarea d-voastră faţă de autoritatea sfinţită care le-a cenzurat.* Din nefericire n'am putut să mă opresc la Paris decât o singură zi. Era prea puţin pentru a pregăti această întrevedere. Aveam de altfel mai multe afaceri diecezane de aranjat în acest scurt interval. Trebue să mai adaug că la prima ştire dată unui prietin al meu în legătură cu intenţiile ce le am faţă de raportul d-voastră, el mi-a adus la cunoştinţă că veţi publica un nou volum. *Am văzut aici un simptom puţin liniştitor pentru succesul demersului meu. Citirea pe drum a unei părţi din volum* a adeverit, vă mărturisesc, această primă impresie *şi a micşorat simţitor regretele mele* relativ la o întreţinere care evident n'ar fi schimbat întru nimic ideile d-voastră asupra *puterii bisericeşti, asupra ordinelor religioase* etc. *Menţineţi aceste idei dupăce le-aţi văzut cenzurate de Sacra Congregaţie a Indexului şi de un conciliu de zece episcopi:* ce-aş putea să nădăjduesc dela străduinţele mele izolate şi dela impresia ce-ar putea produce asupra d-v. observaţiile mele particulare?

„Şi astăzi, Domnule abate, în această scrisoare n'am desigur să obţin dela dv. *ceeace n'a putut obţine M. de Blois, episcopul dv. şi venerabilul meu prietin,* o supunere limpede şi lămurită judecăţii autorităţilor din Biserică, cari funcţionează pentru censura cărţilor ce tratează „de rebus sacris". Ţin însă să vă fac cunoscut că Părinţii dela Rochelle n'au judecat al optulea volum al dv., după cum bănuiţi, pe baza a *simple pasagii trunchiate, izolate de cele ce trebue să dea adevăratul înţeles. Cartea d-voastră era acolo, şi eu ştiu cel puţin doi episcopi cari au ţinut să o citească aproape în întregime.* Credeţi, Domnule, că aţi fost

înţeles atât cât puteţi fi şi că *doctrina condamnată este cea din cartea d-voastră.*

„Dacă acum cartea dv. v'a redat rău gândirea; dacă explicaţiile dv. o pun într'o lumină mai bună; sau dacă, ceeace îmi place să cred, corecturile propuse Congregaţiei Indexului sunt primite de ea ca mulţumitoare, vom fi fericiţi să scoatem din decretele noastre paragraful relativ la *Istoria* dv. Aceste decrete a trebuit să fie trimise Congregaţiei conciliului puţin după trimiterea corecturilor dv. Congregaţiei Indexului. Cele două Congregaţii sunt în legătură una cu alta. Dacă Indexul vă iartă, evident Congregaţia conciliului ne va propune să suprimăm în decretele noastre condamnarea cărţii dv. şi sunt de sigur organul episcopilor cari au semnat, vă asigur că vor fi încântaţi de această suprimare, precum şi de *supunerea* convingătoare ce va fi provocat-o.

„Cât despre ideea pe care o daţi asupra unei apărări a învăţăturii dv., *contra Indexului şi a conciliului*, în cazul când cenzura lor va trebui să fie publicată, aceasta e de sigur, Domnule abate, *una dintre cele mai mari nenorociri cari ar putea cădea pe sufletul unui preot sau chiar pe al unui simplu credincios.* Judecătorii dv., spuneţi, au putut să se înşele. Şi d-voastră, Domnule, sunteţi infalibil? Puteţi să vă sprijiniţi atât ca ei pe ajutorul Domnului Nostru promis discipolilor săi adunaţi în numele lui? — Dar ei sunt preveniţi. — Toate prevederile lor vă erau favorabile *până în ziua când sfaturile rele ale mândriei dv. v'au închis urechea la expunerile înţelepte ale episcopului dv. şi v'au revoltat contra autorităţii însăşi a Sf. Scaun.* Până aici vedeau în dv. un preot, va să zică un frate în preoţia Domnului Nostru, întrebuinţându-şi talentele şi răgazul cu o operă sfântă, scriind istoria Bisericii lor, viaţa şi luptele predecesorilor lor, ceeace poate fi pentru ei cel mai interesant şi instructiv. Insă când au văzut *un prietin al duşmanilor Bisericii, un spirit mâhnit gata să cenzureze tot ce nu se potrivia cu ideile sale particulare, care nu preamăria trecutul decât ca să atace prezentul în învăţământ şi ocârmuirea bisericească, uitând chiar şi promisiunea pe care a făcut-o Mântuitorul de a fi cu apostolii lui şi urmaşii lor în toate zilele până la sfârşitul lumii,* atunci ei au trebuit să-şi

schimbe gândurile şi felul de a vorbi şi iată toată explicaţia *tristelor însă necesarelor severităţi ale decretelor noastre dela Rochelle.*

„Voiţi, Domnule abate, să ne întoarcem la vechile noastre sentimente? Aveţi la'ndemână un mijloc foarte uşor şi într'adevăr religios. *Ascultaţi Biserica,* nu cea din închipuirea d-voastră, care credeţi a fi existat în cutare sau cutare epocă, dar cea de azi care este cea din toate timpurile, cea care este reprezentată de Piu IX, *de delegaţii săi din Congregaţia Indexului, de episcopii conciliului dela Rochelle* şi de toţi ceilalţi episcopi catolici, ceeace au propoveduit întotdeauna conform învăţăturii apostolilor. Este tocmai ce-a zis Domnul Nostru: „Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus".

„Nu pot să cred că vreţi să vă atrageţi această groaznică sentinţă. Sper mai mult într'un început de supunere Congregaţiei Indexului. Dar, credeţi-mă, *aşteptaţi judecata sa înainte de a publica alte volume.* Această purtare va fi cea mai respectuoasă şi prudentă. Veţi vedea mai bine prin corecturile cerute în primele nouă volume, pe cele cari vor fi trebuincioase în ultimele trei.

„Indrăznesc să sper, Domnule abate, că nu veţi fi deloc jignit *de sinceritatea câteodată puţin drastică* a limbagiului meu. *Dv. spuneţi cu destulă îndrăzneală ceeace credeţi a fi adevărul pentruca să nu să teamă să vi-l spună înşi-vă.* Dacă prin urmare v'a jicnit vreun lucru în scrisoarea mea nu-l luaţi în seamă decât ca pe o jicnire provenită din bună prietinie şi o dovadă de dragoste şi adânc interes ce vi-l poartă, Domnule abate.

„Al d-voastră cu totul devotat servitor,

„† Ant. Ch., ep. de Angoulême.

Această scrisoare merita din partea mea un răspuns energic. Iată cel pe care l-am adresat Monseniorului episcop de Anqoulême:

Paris, 6 Ianuarie 1854.

Monseniore,

„Am onoare să vă confirm primirea epistolei ce mi-aţi scris ca răspuns celei pe care-am adresat-o M. arhiepiscop de Bordeaux.

„Dacă cetirea unei *mici părţi* din al nouălea volum al meu, pe care aţi făcut-o *în drum, a micşorat simţitor părerea de rău în legătură cu întreţinerea* ce aţi plănuit să aveţi cu mine la trecerea d-voastră prin Paris, cetirea scrisoarei d-voastre Monseniore, mă încredinţează că această întreţinere ar fi fost fără de nici un folos. Fiindcă doctrina greşită pe care o conţine n'ar fi putut avea nici odată consimţământul meu. Intenţia d-voastră după cât se pare, era *de a mă face să înţeleg ceeace v'a mâhnit în scrierile şi purtarea mea faţă de autoritatea sfinţită care le-a cenzurat.*

„Asupra purtării mele n'aţi putea să-mi faceţi observaţii fără a insulta indirect o autoritate de care depind de aproape şi care-şi cunoaşte destul de bine datoriile ca să mă mustre când voiu merita.

„Cât despre scrierile mele, *îmi spuneţi* că Congregaţia Indexului a cenzurat *ideile mele despre puterea bisericească, despre ordinele religioase*, etc. Cum o înţelegeţi, Monseniore? Congregaţia Indexului v'a dat desluşirile pe cari mie mi le-a refuzat până acum? sau poate că sunteţi şi d-voastră în intimitatea denunţătorilor mei cari s'au ascuns cu atâta grije până azi? Şi aceşti denunţători vor fi un secret al Congregaţiei? Până la proba contrarie, voi crede că nu e nimic şi că susţineţi fără nici o bază că Congregaţia a cenzurat anumite idei cari n'au avut avantajul de a fi plăcute câtorva episcopi adunaţi la Rochelle.

„Nu sunt de loc mirat, Monseniore, că sunt în desacord cu oameni ca Monseniorii de Poitiers, de Luçon, etc., cari, ca şi d-voastră, Monseniore, confundă pe papa şi Congregaţia Indexului cu *Biserica*. Vă mărturisesc de asemenea că găsesc mai mult decât ciudat faptul că episcopii admit această murdărie teologică, bună deabia pentru coloanele *Universului*, şi care a fost înfierată de însuş M. Gousset, puţin suspect adunăturii ultramontane. Nu, Monseniore, orice aţi zice, papa nu e Biserica; Congregaţia Indexului nu e papa şi decretele acestei Congregaţii n'au fost privite niciodată ca obligatorii pentru această Biserică a Franţei, de care d-voastră puteţi să vă lepădaţi, dar care vă apasă cu toată greutatea istoriei sale glorioase şi cu autoritatea episcopilor, teologilor şi canoniştilor săi. Câţiva episcopi pot să părăsiască în mod izolat învăţătura tradi-

țională a Bisericii lor asupra cutărui sau cutărui punct; dar nu pot să facă așa ca o obligație nerecunoscută până în prezent să devie generală; ar trebui pentru aceasta ca toată Biserica Franței să părăsiască oficial doctrina pe care a proclamat-o până azi, adevărată și legitimă.

„Așteptând această lăpădare solemnă și legală, care, grație lui Dumnezeu, nu o vom vedea, tot ce e catolic în Franța are dreptul, Monseniore, să gândiască și să lucreze cum au gândit și lucrat toți Părinții lor în credință; el are dreptul să gândiască privind puterea bisericească ca sf. Vincențiu de Lerius, Gerson și Bossuet; el are drept să ia, *chiar contra a zece episcopi adunați la Rochelle,* apărarea unei doctrine pe care *nenumărați sfinți și învățați episcopi și teologi savanți* au apărat-o împotriva curții dela Roma însăși și cari au proclamat doctrina curată a celor mai frumoase veacuri creștine. Dacă v'ați fi gândit puțin la aceste lucruri, Monseniore, n'ați fi făcut dintr'un preot, care s'a folosit de acest drept, *un prietin al dușmanilor Bisericii, un răsvrătit contra autorității Sf. Scaun, un spirit întunecat,* un hulitor al Bisericii, care a uitat promisiunile ce i le a făcut Isus Hristos, și cu totul înclinat să-i sape temeliile.

„Nu mă voi răsbuna, Monseniore, pentru astfel de cuvinte și idei pe cari încercați să le scuzați; dar trebue să vă declar că, dacă vreți să găsiți pe adevărații dușmani ai constituției Bisericii va trebui să-i căutați în adunătura ultramontană, față de care voi fi, toată viața, adversar pe față, și că veți căuta în zadar, în lucrarea mea, o singură părere care să atingă constituția Bisericii, care n'a fost susținută de marea majoritate a episcopilor și teologilor francezi.

„Cât despre conciliul provincial dela Rochelle, afirmați, Monseniore, că el m'a înțeles bine și m'a cenzurat cu bună dreptate; și eu afirm că nici n'a înțeles, nici n'a cenzurat bine doctrina mea; voi dovedi-o la timp. Puteți să găsiți nenorocită ideea de a mă apăra împotriva câtorva episcopi, cari au suferit influința ascunsă a unei adunături ce să felicită de izbânda sa; însă va găsi cu mult mai nenorocită ideea pe care a avut-o o adunare de episcopi să judece

un scriitor fără a-l asculta şi *pe baza unui raport făcut de un duşman prost şi de rea credinţă.*

„Imi vorbiţi de supunere, Monseniore; trebue să înţelegeţi, totuş, că nu există supunere *obligatorie* decât în cazul când o autoritate netăgăduită îşi manifestă voinţa conform dreptului; că nu există supunere *onorabilă* decât aceea care e făcută în conştiinţă şi nu în vederea intereselor; că nu există supunere *înţeleaptă* decât dacă e inspirată de un simţământ motivat de adevăr şi dreptate.

„Sunt cu totul dispus, la nevoe, să fac această supunere dreaptă, onorabilă şi înţeleaptă; dar pe cât respect dreptul, pe atât urăsc arbitrarul; pe cât iubesc autoritatea pe atât nu pot să sufer despotismul pe care-l confundă foarte adesea cu ea.

„La sfârşitul scrisorii, Monseniore, mă rugaţi să iau în nume de bine sinceritatea d-voastră şi adăugaţi că eu spun cu atâta îndrăzneală ceeace cred a fi adevărul fiindcă nu mă tem să-mi fie spus şi mie tot. Astfel aţi avut dreptate, Monseniore, să-mi vorbiţi deschis şi nu sunt de loc jicnit de celece mi-aţi scris. Adunătura ultramontană m'a obicinuit aşa de bine cu nedreptatea şi injuriile încât am ajuns cu totul nesimţitor: dar vă voi mărturisi că abuzaţi puţin de cuvinte numind *adevăr* ceeace conţine scrisoarea d-voastră. Lăsaţi acestuia, Monseniore, numele de *eroare* şi *injurie* şi să nu mai vorbim de el.

„Binevoiţi a mă considera, Monseniore, cel mai umil servitor al d-voastră „Abatele Guettée".

[Va urma]. Ilie Beleuţă.

Manualele de religie.

Cine poate spune, că azi nu avem o literatură didactică enorm de bogată, ca număr? Vară de vară îţi sosesc zeci de cataloage dela zeci de editori mari şi mici, cunoscuţi şi necunoscuţi, îmbiindu-ţi cu multă reclamă seria de manuale «aprobate» şi deci admise în şcoală. Şi cu toate acestea, ce săraci suntem în manuale bune. Suntem aşa de săraci, că din o chestiune a manualelor azi s'a făcut problemă de primul rang.

Mă încumet să spun, că dacă bacalaureatul dă rezultate atâta de slabe, că dacă are temeiu învinuirea ce se aduce elevilor că nu mai cetesc, o mare parte de vină o poartă manualele, atât de nepedagogic şi atât neestetic alcătuite, încât adeseori sunt respingătoare. Cine a avut ocazia să răsfoiască manuale de şcoală germane, sau de ale popoarelor, cari se învârt în orbita acestei ţări, şi le va privi pe ale noastre, iar apoi le va raporta la puterile psihice ale elevului pentru care s'au scris, la timpul ce-i stă la dispoziţie elevului şi propunătorului, şi va căuta cine sunt autorii şi editorii acestor mijloace de învăţământ indispensabile, va ajunge să se convingă uşor, că alte interese decât cele şcolare, îi călăuzesc. Şi când ţânta nu ţi-e să ajuţi şcoala, generaţia de mâne, hotărât, lucrul tău, manualul tău, nu poate fi bun.

Până acum, în preajma fiecărui început de an am primit epistole dela colegi, profesori de religie, cerându-mi părerea asupra manualelor, ce le cred mai potrivite pentru a fi introduse în şcoală, plângându-mi-se fiecare, că încercarea făcută cu unul sau altul dintre manualele «aprobate» nu-l ajută să ajungă la rezultatul dorit. Şi cum am legătură destul de vie şi cu unii membri ai învăţământului primar, am putut afla şi dela dânşii, că la Religie au progresul cel mai slab tot din cauza insuficienţii manualelor. Şi în adevăr unele manuale au textul formulat prea abstract, altele prea sec, altele redau falş anumite părţi, altele pierd din vedere, şi aceasta mai toate, duhul religios, care trebue să transpire din ele, nu se ştiu coborî la lumea elevului, fără de care coborâre nu-i poţi face înălţarea lui, altele sunt încărcate de amănunte şi citate fără nici un rost pentru lumea, căreia se adresează; altele întrebuinţează metoda deductivă în locul celei inductive; n'avem clişee bune şi uniform stilizate, se tipăresc cu literă neclară, disordonată şi altele cu enorme greşeli de stil, de ortografie şi de tipar.

Acest subiect al manualelor de religie evident, trebuia să dea de gândit multora şi chiar şi autorităţii bisericeşti. A şi fost discutat. Şi în conferenţa catehetică dela Sibiu, la care mi s'a făcut onoarea să fiu şi eu

invitat a lua parte mi-am spus părerile, ce le-am crezut şi le cred juste.[1] Şi fiindcă defectele manualelor de religie sunt ale tuturor manualelor noastre şi o discuţie asupra lor interesează poate un cerc mai larg, am socotit, că fac un serviciu bun şcoalei, fixându-le în acest articol, care are de scop să ajute întocmirea unor bune manuale de religie.

Manualele de şcoală primară şi secundară pierd din vedere scopul şcoalei pentru care sunt făcute. Cultură generală, nu înseamnă o iuxtapunere de culturi speciale, cum greşit interpretează autorii de manuale şi mulţi profesori această noţiune şi programa de materii.

Şcoala primară şi secundară este şcoală educativă, ceeace înseamnă, că ea nizueşte să desvolte, să agerească, să ascută, inteligenţa, simţirea şi voinţa elevului cu ajutorul cunoştinţelor cari să dea o orientare în cultura generală, nu specializare, şi pentru aceasta nu cantitatea cunoştinţelor, ci calitatea lor şi felul de predare e totul. Ea are să lucreze după principiul cunoscut: «non multa, sed multum», nu mult, ci bine.

Noţiuni numai, noţiuni clare, temeinic asimilate, cu cari să se facă exerciţii multe. Şi atunci e greşită părerea, ce-o găsesc exprimată în prefaţa unui manual de cl. V secundară: «Am căutat să fiu cât se poate de scurt. Dacă n'am reuşit vina e a mulţimii de chestiuni, care trebuesc tratate conform programului şi prezentate în chip interesant şi plăcut. De altfel lumea e deprinsă la noi cu manuale scurte. In străinătate ele sunt mult mai desvoltate. In clasele superioare sunt unele, cari trec de 1000 de pagini, mai toate au 600—800 pagini. Manualul meu n'are decât 450 pagini». Domnul profesor uită însă, că sunt cel puţin 10 materii teoretice, à 450 pagini deci, că profesorul de ştiinţe naturale şi geografie dau desemne răpitoare de zile întregi, că profesorii de limbi dau lucrări, ba vom introduce lucrul manual, şi ca şi cel de desemn vrea expoziţie bogată şi artistică,

[1] Şi mi s'a dat şi mie, ca membru al unei comisiuni, spre studiere din partea Ven. Consiliu al Arhiep. de Alba-Iulia şi Sibiu prin ord. Nr. 10,462 din 18 Dec. 1925, când am şi prezentat un memoriu.

cel de muzică festivaluri, cel de educaţie fizică, pe lângă cele 4 ore săptămânale, mai vrea şi el ore suplimentare pentru cutare sărbare, că vom avea vre-o 3 de educaţie morală, adecă de dojeni din partea profesorului de clasă (dacă le vor face!), că mai sunt şedinţe de societăţi şcolare, că ne asaltează «artiştii» fără pâne şi «conferenţiarii» şi «scamatorii» cu fel de fel de recomandaţii, la cari să ducem elevii, că nu e Dumineca şi sărbătoare, în care să n'avem vre-o conferinţă sau manifestaţie, la care să luăm parte cu elevii, — uită deci, că este o imposibilitate fizică, nu să asimileze, ci numai să cetească aceste manuale, ca să nu mai vorbim de alte cărţi. Dar nu este nici pedagogic a da într'un manual mai mult material decât trebue şi a da amănunte nu numai de prisos, ci dăunătoare, ca acesta b. o. care nu e unicul (luat dintr'o Istorie antică de cl. V sec.): «Femeile (asiriene) nu ieşeau niciodată pe stradă, afară doar, ca să se ducă la templul zeiţei Iştar pentru îndeplinirea unor datorii rituale, pe cari moravurile noastre de azi le resping cu indignare».

Manualele noastre de şcoală nu ţin apoi seamă de psihologia copilului, căruia i se adresează, nici ca fond, nici ca stil, şi dacă poate fi vorba şi de aceasta: nici de metoda corăspunzătoare. Fiindcă eşti specialist la universitate, nu urmează că poţi fi şi un bun autor de manuale pentru copiii de şcoală primară şi secundară, şi fiindcă posezi arta unui stil frumos, îngrijit, bogat, nu urmează că ai stilul corăspunzător înţelegerii şi simţirii băiatului din şcoală educativă, şi dacă ai cunoştinţe de teorie pedagogică şi cunoşti părerile marilor pedagogi e greşit a se crede, că eşti acasă şi cu practica pedagogică, care înseamnă în mai mare măsură talent, decât teorie. Şi atunci manualele să fie alcătuite de oameni, cari se pot coborî până la nivelul băiatului, de unde să înceapă a-l ridica, de oameni cari ştiu să dea cunoştinţele cu picătura, cum se dă medicina, potrivit cu natura celor cărora li le dă.

E surprinzător faptul, că profesorii universitari, cari ar avea să ne dea monumente de erudiţie şi ştiinţă, ne dau manuale de curs primar şi secundar. Familiarizat

cu amănuntele, evident le va strecura şi în lumea plăpândă a copiilor, răpindu-le timpul cu memorizarea lor. — Şcoala evului mediu se spune, că era instituţie de tortură fizică; şcoala noastră de azi e mai barbară, ea a inventat supliciul moral, acela de a voi să munceşti, şi să nu poţi munci cât ţi se cere. Noi afixiăm azi pe elevi cu învăţătură! (Noroc de ceice rezolvă problema mai simplu: ne mai învăţând de loc).

Manualele noastre de şcoală mai au încă un defect mare: condiţiile tehnice în cari apar. Hârtia rea, urâtă, tipar neîngrijit, broşare sau legare respingătoare, clişee alandala, rele, greşeli de tipar etc. Cu un cuvânt prin felul de prezentare a manualului învăţăm pe elev la disordine, la negrije.

Arătând, că manualele pierd din vedere scopul şcoalei, că nu sunt pedagogic lucrate, că şi forma externă e necorespunzătoare, n'am perdut nici o clipă din vedere manualele de religie, cari, aproape fără excepţie, le întrec în defecte pe toate celelalte.

Pe terenul religios, decând au mai ieşit la modă şi nişte termini noi, ca şcoală activă, şcoala muncii etc., şi în ce priveşte lecţiile şi în ce priveşte manualele, avem o adevărată babilonie. Orice poţi face cu aceste manuale, numai o înmulţire a vieţii religioase nu! Oricât de mult s'ar supăra autorii de manuale, o spun hotărât: viaţa religioasă n'o ştiu ajuta de loc prin lucrările lor. Invăţământul religios are lipsă de altfel de manuale.

Şi atunci, în afară de condiţiile generale, cari se pot scoate din observările, ce le-am făcut mai sus, — la alcătuirea unui manual de religie trebue să se mai aibă ceva în vedere, dacă scopul lor e înmulţirea *vieţii* religioase.

Deşi avem şi trebue să avem un program de materii unitar pentru toată ţara, fiind vorba de viaţa religioasă, care pulsează altfel în diferitele părţi ale ţării, manualele vor avea să o ajute după împrejurările locale. Unde bântue adventismul sau baptismul, vor trebui tratate în altfel şi unele părţi mai aprofundat, decât acolo unde există altă primejdie, pentru viaţa religioasă b. o.: socialism sau comunism. Şi atunci manualele de

religie pot fi întocmite cel mult pe metropolii. Eu merg chiar mai departe: manualele cele mai bune ar fi pe eparhii. Deci în cadrele programului general de materii să se întocmească programe pe eparhii, cu ***planuri analitice*** special studiate, pe baza cărora apoi să compună manualele.

Evident, că cenzurarea şi aprobarea manualelor are să se facă de comisii speciale de ale eparhiilor sau de episcopul locului, şi însaş această autoritate să le trimită spre aprobare ministerului, care nu le va cenzura decât din punctul de vedere al intereselor superioare de stat. Şi atunci pe teritorul acelei eparhii nu pot fi folosite alte manuale, decât cele aprobate pentru aceasta, ceeace nu însamnă, că un manual, care s'a distins într'o altă eparhie să nu fie aprobat a fi folosit şi în această eparhie, dacă corăspunde trebuinţelor.

Manualele de religie trebue să împrietinească pe elev cu Sfânta Scriptură, de care noi sântem aşa de străini, şi cu practica bisericii noastre, şi trebue să-l orienteze exact în largul vieţii. Altcum criticele nemiloase ce se aduc acestei materii vor deveni tot mai îndreptăţite. Autorii, se cade să fie şi oameni, cari trăiesc viaţa după evanghelie, căci altcum se poate strecura ceva şi din duhul cel rău.

Cred, că nu ies din cadrul acestui articol, dacă voiu vorbi special de fiecare manual de religie din şcoala secundară.

Pentru tot cursul secundar găsesc necesară întocmirea unei *Biblii şcolare*, care din T. V. să ne dea textual toate părţile de cuprins dogmatic şi moral, cum şi pe cele frumoase din punct de vedere estetic-literar, iar restul în scurte rezumate, culese cu literă mai măruntă; va intra în întregime *Psaltirea*, dar într'o traducere mai norocoasă, decât cea oficială, şi *Testamentul nou* întreg. La ea, va trebui să se dea încuviinţare pentru a se retuşa unele expresii nepotrivite cu vârsta copiilor. Va avea să fie bogat ilustrată, nu cu icoane bizantine, ci cu clişee uniform stilizate, estetice şi de aceeaşi mărime, afară de câteva colorate în condiţii artistice. —

Ea s'ar putea tipări de Sf. Sinod pentru întreaga şcolărime din ţară. Inainte de tipărire ar trebui supusă unei cercetări la diferitele eparhii, şi pe baza observărilor să fie eventual întregită şi modificată. S'ar tipări deci în condiţii tehnice excelente, pe hârtie albă frumoasă, cu tipar luminos, legată frumos.

(Un Testament nou, legat împreună cu Psaltirea, în format de buzunar, deci uşor şi de proporţii mici încă n'ar strica pentru elevi).

Tot pentru toţi elevii ne trebue o *Carte de rugăciuni*, cu diversele rugăciuni pentru trebuinţele unui creştin şi şcolar, cu textul sf. liturgii, cu explicarea pe scurt a ei şi a diferitelor servicii mai însemnate din biserica noastră, şi cu o tabelă despre capitolul şi versul evangheliei şi apostolului duminical, al sărbătorilor mai însemnate şi al celor din săptămâna Patimilor. In execuţie mică, elegantă.

Acestea sunt însă lucrări, cari nu se pot face în grabă, necesitând şi investiri mari de capital, şi cari sunt greu de utilizat de către copiii mici.

Până atunci la cl. I. secundară, unde se iau părţi din Testamentul vechiu se va alcătui un manual, care să cuprindă bucăţile astfel stilizate, încât să facă şi în privinţa stilului o trecere spre stilul biblic, — deci un amestec cu text biblic. La nici un caz să nu se facă din el o carte de istorie naţional-evreească şi nici una de istorie antică sau culturală, ci carte cu miros de tămâie şi flacără dulceagă mistică de candelă cu untdelemn.

In clasa II, se va lua viaţa şi învăţătura lui Isus. Manualul pentru această carte să fie întocmit numai din bucăţi în textul Sf. Scripturi, luându-se întâi viaţa şi minunile Domnului, apoi parabolele pentru a încheia cu «Predica de pe munte». Mici aplicaţii se pot face.

In clasa III, unde se va lua Istoria bisericii creştine universale, până la «Persecuţii» se va utiliza textul din Faptele Apostolilor, natural atât cât se referă la istorie, şi numai dela «Persecuţii» încolo se va lua istorie, în înţelesul de azi. Se va evita a se face istoria bisericii

creştine, după modelul romano-catolic, care ignorează tocmai ce ne interesează; noi vom avea să scoatem momentele înălţătoare sau pe cele grele ale bisericii noastre. Deci nu atât «creşterea puterii papale», «puterea bisericii apusene» etc., cât suferinţele noastre din timpul cruciatelor, răul neînţelegerilor dintre ai noştri. — In Ardeal, unde frământările religioase au fost de tot mari, unde avem toate confesiunile, asupra desvoltării fiecărui fel de confesiune va trebui, ţi-o cer elevii, să stărui mai mult, decât în alte părţi ale ţării.

In clasa IV, la istoria bisericii româneşti pentru Ardeal trebue manual special lucrat. Istoria noastră de aici este istorie a vieţii religioase, a bisericii. Sigur nu se vor ignora momentele mari, personalităţile marcante şi legătura noastră de aici cu biserica de dincolo, dar nu se va putea trata un Sava Brancovici şi un Andrei Şaguna, cum se va trata peste munţi. Indată după răsboiu, la noi, între ortodocşi, s'a pornit o febrilă muncă tăinuită de proselitism din partea tuturor celorlalte confesiuni, (afară de Lutherani), care a şi servit de geneză mişcării, numită ofensivă a ortodocşilor. Se vede deci limpede, că la noi viaţa religioasă are alt aspect şi trebue ajutată în alt chip, — fără a se pierde din vedere scopul evangheliei, scopul creştinismului.

La cl. V, Dogmatica, va avea doar rolul de a sistemiza şi aprofunda, concluziile, sistemizările lecţiilor luate până aici. Ea are să dea atitudinea de viaţă a omului de mai târziu, limpezind pe om asupra limitelor raţiunii în raport cu vecinicia. Nu va avea un text de memorizat, ci fapte psihice de înţeles; de aceea trebue să se folosească de asocieri multe şi în toate domeniile, ceeace-i va da un caracter apologetic. Se va evita mult citarea cu nemiluita.

La Morală, care se va lua în clasa a VI-a, folosind aceeaş metodă, profesorul va duce pe elev în viaţa de toate zilele, arătându-i, cum aceasta confirmă şi dogmatica şi morala bisericii noastre, cum lumea nu e atâta de rea, încât noi să nu putem fi buni într'ânsa. Dar pentru aceasta ne trebue o programă mai bună decât cea a Şcoalei normale bunăoară.

Filosofia creştină, rezervată clasei VII, sigur va arăta autoritatea, ce se poate acorda filosofiei şi religiunii, — într'un chip simplu, elementarizat de tot.

In tot locul, unde s'ar potrivi, toate manualele s'ar ilustra, dar nu împestriţat şi nici caricaturizat.

Hotărât, că lucrarea de manuale nu poate fi monopolizată de nimeni. Cenzurare şi aprobare pe eparhii nu poate însemna stânjenire. Dimpotrivă, din când în când ar fi bine să se publice concurse, cu premii mai însemnate pentru manualele de religie, ca în chipul acesta să-i fie dată şcoalei posibilitatea alegerii celui mai bun. Şi poate am scăpa şi de multele neajunsuri, ce bântue şcoala şi pe profesorii de azi, din cauza sistemului de a se întocmi şi de a se «impune» manualele.

Problema manualelor, de religie în special, nu e dintre cele mai uşoare. Tocmai de aceea nici n'am pretenţia a fi spus tot ce s'ar cădea şi se poate spune în legătură cu ea, dar poate că am contribuit şi eu cu ceva la limpezirea ei. Ţin însă să mai accentuez odată acum de încheiere, că la întocmirea unui manual să nu se aibă în vedere decât elevul, evanghelia şi dorinţa de a ajuta neamul, ca prin generaţia de mâne să ajungă într'o stare mai bună, decât cea în care l-am aflat. Şi atunci manualul este pe drumul cel bun.

Preot Gh. Maior.

Moartea din punct de vedere creştin.

6. Comparaţii şi asemănări pilduitoare.

Se zice că, matca stupului de albine, are putere de a distinge diferite culori. Are însă o deosebită preferinţă pentru albastru. Vedeţi. Deşi nu vede albastrul cerului decât odată — la roire — totuşi, din instinct, ea iubeşte azuriul cerului, spre care se avântă în sbor regal, în timpul roirei.

Iată o frumoasă icoană, pentru sufletul omenesc: Râvna pentru lumea nevăzută. Omul n'a văzut frumu-

seţea raiului. El nu ştie, care-i starea sufletelor după moarte, şi, totuşi, râvneşte la o lume superioară.

De ce?

Fiindcă — spune Tagore — «jocul vieţii şi al morţii — această prefacere a tinereţii în bătrâneţă — il vedem pretutindeni. In fiecare dimineaţă se re'ntoarce ziua, strălucind curată, ca o floare proaspăt înflorită».

Dar, noi ştim că ea e bătrână. Ea e însaşi bătrâneţea. Ea e tot ziua cea dintâi, care a luat în braţe pământul nostru nou născut, l-a înfăşurat în mantia ei albă de lumină, şi l a trimis pelerin pe calea de sub stele. Ea — ziua — poartă talismanul de aur al veşniciei, care nu înbătrâneşte niciodată şi, la atingerea lui, pier toate cutele de pe fruntea creaţiunei.

In adânca inimă a lumei stă tinereţea nemuritoare. Moartea şi ruina, pot să arunce umbre fugare pe faţa tinereţii, dar, ele s'alungă mai departe, fără să lase urme.

Sufletul rămâne proaspăt şi veşnic tinăr.

Ce sublimă revelaţie are indianul acesta.

Dar, să-l ascultăm:

«In fiecare dimineaţă, ziua renaşte cu flori proaspăt înflorite, care ne aduc nouă veşnic aceeaş solie, şi ne dă încredinţarea că *moartea veşnic moare;* că, deşi pe faţa mării se sbuciumă talazurile cu îndârjire, pace adâncă se ascunde în sânul ei insondabil».[1]

«Perdeaua veşniciei se ridică şi, sufletele celor duşi, apar într'o strălucitoare puritate şi tinereţă; nici un fir de praf pe vestmântul lor, nici o brazdă de bătrâneţă pe figura lor.

«In fiecare clipă a vieţii, lumea renaşte din nou. E datoria noastră, să cunoaştem lucrul acesta».

Am făcut această citaţie aşa de lungă dintr'un scriitor păgân, — deşi puteam folosi foarte bine comentarul sf. Ioan Hrisostom la 15 Corinteni, privitor la bobul de grâu care mereu moare pentruca mereu să învieze — fiindcă am voit să arăt, că aceea ce se perindează în

[1] Viaţa lumii văzute de noi e sbuciumată ca o mare la suprafaţă prin morţii fiecărei zile. Dar, — adâncul lumii — lumea cimitirilor, sălăşlueşte în liniştea cea mai adâncă.

viaţa zilelor se poate trăi şi în viaţa sufletelor. Cu singura rezervă, de a nu cădea în metempsihoză.

7. Filosofia creştină în faţa morţii.

Ş'acum să privim ca creştini moartea în faţă.

«*Cine este omul, care să fie viu şi să nu vadă moartea?*» (Ps. 88, 47). Intrebăm şi noi cu psalmistul, fără ca să mai aşteptăm răspuns. Noi ştim că moartea este urmarea păcatului: «Plata păcatului este moartea» (Rom. 6, 23).

Răsfoiţi paginile istoriei, pe care veacurile şi-au scris istoria eroilor lor.

Unde sunt luptătorii cu fiarele pământului?

Unde sunt gladiatorii şi mâncătorii şi vânătorii de fiară? Unde sunt regii ucigaşi de popoare? Unde sunt ceice beau în desfătări vin de Sybaris?

Cum? Veselia lor s'a stins în noaptea veacurilor?

Unde-s cei îmbrăcaţi în porfiră? Unde sunt regii încoronaţi ai Asiei?

Cum? Sabia nevăzută a morţii i-a decapitat?

Unde este frumuseţea Elenei şi înţelepciunea lui Socrate?

Cum? S'au uscat de adierea morţii?

Unde sunt limbile cele iscusite şi dulce grăitoare? Unde-s comorile lui Cresus, şi armatele lui Cezar?

Cum? Le-a risipit vremea şi le-a şters din cartea vieţii, moartea?

«Cum mor unii tineri şi alţii înbătrânesc?» se întreba sfios Sf. Antonie cel Mare.

«Antonie, acestea sunt judecăţi ale lui Dumnezeu, şi nu-ţi este ţie de folos să le ştii» (Paterie).

Pentru toţi şi pentru toate, o lege dăinueşte:

«*Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce*».

Pentru ce omul este făcut din ţărână?

a) ***Pentruca***, oricine va cugeta la obârşia sa, să se umilească. «In mormânt — unde te duci — nu este nici lucru, nici minte, nici ştiinţă, nici înţelepciune» (Eclesiast 9, 10). «Veşnicia nu primeşte pe nimeni la

sine, până nu e gol-goluţ şi nu-şi va fi lepădat tot calabalicul» (Lucian).

b) Pentruca, fiecare, să iubească bunătatea şi puterea lui Dumnezeu, care, suflând în ţărâna trupului său, suflare de viaţă, l-a făcut după chipul său.

Pentruce te ţii măreţ, când eşti — ceeace eşti — prin darul lui Dumnezeu?

Nu ştii că Adam când a uitat obârşia sa, a voit să se facă asemenea cu Dumnezeu şi a murit?

Ce duios sună gândul acesta în pisania lui Radu dela Afumaţi, — decapitat de boerii răsculaţi la Râmnic la 2 Ianuarie 1529: «şi la mulţi am întins mână de ajutor cu îndurare. Acum, zac singur aici în mormânt mic, aşteptând glasul arhanghelului, — cea de pe urmă trâmbiţă — învierea a toată lumea, prefacerea stihiilor»... (N. Iorga: Istoria Românilor în chipuri şi icoane).

Eşti om.

«De-ai fost pe lume gigant ori pitic,
Şi de-ai făcut de toate, ori n'ai făcut nimic,
De-ai pus tu robi în lanţuri
Ori te-au pus ei pe tine,
Un giulgiu ţi-e partea toată
Când ceasul morţii vine».

(G. Coşbuc—Sacontala).

Viaţa ta? — Un gogoloş de ceară. Se topeşte la cel mai mic val de căldură.

Frumuseţea ta? — Un vas de cristal. Se sparge repede.

Averea ta? — O pânză de păianjen. O deşiră vântul.

Sănătatea ta? — O năframă subţire. O sfâşie acul.

Existenţa ta? — O candelă aprinsă. O stinge cea mai mică adiere.

O! Ce înşelătoare sunt deşertăciunile cele pământeşti!

Umblăm înfometaţi de sănătate, de cinste, de avuţii, de iubire şi... la urmă totul este zădărnicie. De ce atâta strădanie, dacă la urmă tot va veni moartea?

Intr'o clipă — spune Hrisostom — se face umilit împăratul. «Viaţa lumii ca visul şi ca umbra, care trece». «Mulţi tirani şi stăpânitori s'au pus goi în pământ, iar cei umiliţi au ajuns împăraţi» (Hrisostom, citat de N. Bănescu).

Viaţa vremelnică se sfârşeşte mai de timpuriu pentru cei trăiţi în lux.

Viaţa vremelnică, se lungeşte peste hotarele vieţii trupului, pentru cei care folosesc întreaga lor viaţă în pregătire pentru mântuirea sufletului.

Lozinca acestora este:

Plângă ochii: mântuiască-se sufletul.

Sufere carnea: mântuiască se sufletul.

Risipească-se avuţia: mântuiască-se sufletul.

Intineze-se cinstea: mântuiască-se sufletul.

Sfârşească-se viaţa trupului: mântuiască-se sufletul.

Nu ţin la primblarea trupului meu mort pe stradă, că asta nu ajută sufletului.

Nu ţin la coroane naturale sau artificiale, că asta nu foloseşte sufletului.

Nu-mi trebue fanfară şi jocuri căci astea erau să-mi peardă sufletul.[1]

Nu-mi ajută avuţia, o las. Nu mă saltă ambiţia, o părăsesc. Nu mă pune în primile rânduri ale celor mântuiţi rangul, îl nesocotesc. Puterea trupului a dispărut. Puterea sufletului n'am cunoscut! Frumuseţea mea va avea de furcă cu o armată întreagă de vermi. Ce a rămas din mine? O tidvă şi oase goale? Virtuţi sau viţii? Un suflet condamnat sau un suflet mântuit?

Cum se va şti unde am locuit eu?

După copiii mei!

Cum se va cunoaşte unde am fost îngropat?

După o candelă la mormânt!

Da, la fiecare mormânt este o candelă.

Dar, dacă nu m'am deprins a aprinde o candelă în zi de sărbătoare, cum pot eu pretinde urmaşilor să mi-o aprindă?

---

[1] La urma-urmei nici doliul nu mi-i necesar, fiindcă, şi doliul e după popoare şi ţinuturi. La europeni — ţinuturi temperate — negrul este preferat. La Japonezi — ţinuturi calde — e preferat şi folosit albul.

Şi, la fiecare mormânt trebue să fie o cruce.

Dar, dacă nu m'am deprins a o respecta în vremea vieţii mele, cum voiu putea pretinde urmaşilor să-mi pue o cruce la mormânt? Acuma văd, de cât folos mi-ar fi fost credinţa.

Acuma simt cât ajutor mi-ar da rugăciunile.

Acuma ştiu cum m'ar putea uşura milosteniile!

Dar... Dar... Dar, n'am lucrat pentru suflet cât am trăit şi acum e prea târziu, dupăce am murit.

Econom **A. C. Cosma,**
Gara Bâica, Putna.

MIŞCAREA LITERARĂ.

„Almanachul Preoţilor". In tipografia institutului de Arte Grafice „Regina Maria", Bucureşti, Str. Mihai Vodă 22, a apărut „Almanachul Preoţilor", cu anexe.

Fiind *primul* almanach de felul acesta, merită să ne ocupăm puţin de el, mai ales că e vorba de viaţa preoţească.

Un almanach al preoţilor cred, că ar trebui redactat, cam în forma cum am expus în articolul «*Anuar general al bisericii noastre*», publicat în „Telegraful Român" Nr. 49 din 23 Iunie 1928. Adecă acest almanach sau anuar, ori cum i-am zice, să fie *oglinda* fidelă a vieţii noastre bisericeşti, în toată ţara, în tot trecutul nostru bisericesc, începând din tainica ceaţă a vremilor bătrâne, cu toate valurile de umbră şi furtună a veacurilor neguroase, până în ziua de astăzi.

Un astfel de almanach, natural, reclamă timp pentru fiecare preot. Toate datele culese referitor la istoricul bisericii, parohiei, preoţilor şi slujitorilor ei, în toate ramurile ei binefăcătoare, să fie înaintate pe cale ierarhică locurilor competente, pentru alcătuirea almanachului intenţionat.

„Almanachul preoţilor" apărut însă, pe lângă, că a costat Lei 450·— 2 exemplare — afară de cheltuelile de corespondenţă şi altele, în total peste Lei 500·— pentru fiecare abonat — nu corespunde nici pe de parte menirii sale.

Acest almanach este redactat de o «*Direcţiune*» anonimă, necunoscută în cercurile preoţeşti. Directorul C. Warlaam, nu este preot.

De altfel însaşi „Direcţiunea" „constată cu o mare şi întristată surprindere" — în „cuvântul înainte" — „că acest

almanach preoţesc nu şi-a atins scopul urmărit". Este orice, numai almanach preoţesc nu.

In partea primă se publică frânturi din cuvântarea I. P. S. Sale Mitropolitului nostru, rostită la 27 Martie 1928, la Senat. Apoi două mici schiţe religioase, după „Universul" şi o parte din actul de unire a Românilor din America, cu biserica din România.

Urmează apoi de-a valma, biografia scurtă a vre-o 140 preoţi, din toată ţara, împreună cu fotografiile lor.

Se continuă îndată cu „Almanachul Băncilor Populare şi Cooperativelor Săteşti, cu anexe".

Almanachul se termină brusc cu „Almanachul corpului didactic, cu anexe" unde sunt înşiraţi 28 învăţători şi învăţătoare cu câte-o scurtă biografie şi fotografia lor.

Face impresia, că toată afacerea cu acest almanach, e numai o simplă afacere bănească, în parte reuşită pentru iniţiatori; iar noi preoţii creduli, merită să fim fotografiaţi în acest prim almanach dacă ne-am lăsat să fim traşi de nas de toate „Direcţiunile" existente şi neexistente şi de toţi „Warlaamii" cunoscuţi şi necunoscuţi.

Pr. Vasile Paşcău.

*

„Sibiul ca centru al vieţii româneşti din Ardeal" de *Dr. I. Lupaş*, prof. univ. Cluj, membru al Academiei Române, Cluj, 1928, fără indicarea preţului.

Conferinţa, publicată sub titlul de mai sus, a fost ţinută la Sibiu, în cadrele „Astrei", la 30 Martie 1924. La datele, îndeobşte cunoscute, se adaogă un număr însemnat de amănunte şi informaţii nouă, referitoare nu numai la viaţa culturală românească, ci şi la lupta noastră pe alte terene cu Saşii privilegiaţi ai Sibiului, — într'o închegare captivantă şi luminoasă, cum numai păr. prof. Lupaş ne-o ştie da. Tineretul şcolar cetindu-o ar găsi multe dovezi de avânt şi de voinţă de afirmare românească, iar cei mai în vârstă amintiri scumpe şi nădejdi de mai bine în mijlocul zilelor de azi, şi n'ar putea face decât să rostească împreună cu autorul: „Fie binecuvântată amintirea tuturor Românilor mari şi mici, cari timp de 700 de ani au contribuit cu munca, cu înţelepciunea, cu virtutea şi sacrificiul lor, ca să facă din acest oraş un centru de viaţă bisericească, culturală, financiar-economică, politică şi militară de netăgăduită importanţă şi de atâta folos în viaţa neamului nostru".

*

Suveranitatea şi solidaritatea naţională, discurs ţinut în şedinţa dela 20 Martie 1928 în Senat, cu prilejul discuţiilor asupra proiectului de Lege a Cultelor, de *Dr. Gheorghe*

Ciuhandu, consilier referent eparhial şi senator de Arad, Bucureşti, 1928, la autor.

Neobositul cercetător al trecutului bisericii noastre rând pe rând dă la lumină roadele unei străduinţi neîncetate, dar tăcute, de 20 de ani. Mulţimea de broşuri, care de care mai interesantă prin lumina ce-o face, s'a înmulţit cu inimosul discurs dela Senat, ţinut şi întărit cu dovezi agonisite în cei 20 de ani de trudă migăloasă de cari aminteam, pentru a convinge guvernul şi Senatul să nu atingă suveranitatea Statului, atât de scumpă nouă, nici să nu strice solidaritatea naţională, ridicând la rang de lege dispoziţii necorăspunzătoare cu cele două cerinţe fundamentale [de suveranitate şi solidaritate]. In cursul marelui discurs s'au atins multe chestiuni, cari au făcut pe protivnicii tezei să recunoască adevăruri, pe cari până acum se îndărătniceau să nu le recunoască. Discursul acesta îi împodobeşte şi mai mult aureola de bărbat luminat şi de bun vorbitor şi face cinste bisericii noastre.

*

Căsătoriile mixte de *Felix Wiercinski*, Biblioteca „Presa Bună" Nr. 5, Iaşi. Preţul 12 Lei.

Traducerea aceasta din nemţeşte are de scop să abată pe catolici, [recte pe romano-catolici] şi pe greco-catolici de a se căsători cu de cei cari aparţin altor biserici, fiindcă prin aceasta şi-ar pierde raiul. Greco-catolicii mai ales să se ferească de ceice au ritul lor. Deşi cartea repetă mereu că nu vrea să jignească pe cei de alt rit, la tot pasul răsuflă dispreţ la adresa celorlalţi. In foarte multe locuri lasă să se înţeleagă, că numai ceilalţi divorţează, catolicii niciodată [Cum să divorţeze catolicii, dacă ei nu admit divorţul ?] Se miră că în Germania au trecut dela catolici la alte confesiuni zeci de mii de oameni credincioşi, invers numai vre-o 2—3000. Iată tâlcul! Il dau eu. Catolicii neadmiţând divorţul, — pe care şi Mântuitorul l-a admis [vezi Predica de pe munte] şi legile civile — credincioşii lor trec la protestanţi, divorţează şi se căsătoresc. Acelaş obiceiu al trecerilor din cauza neadmiterii divorţului, îl au şi uniţii noştri; trec la ortodocşi, se divorţează, se cunună şi apoi trec înapoi la uniţi şi devin buni credincioşi. Şi avem cunoştinţă, că împotriva acestui obiceiu un consiliu parohial ortodox a fixat în favorul bisericii o sumă de 10,000 lei pentru uniţii, cari trec la ortodocşi numai pentru a se cununa. Aceasta va fi barbaria, de care aminteşte citatul din „Unirea", folosit de autor.

Il socotim tendenţios stilizat.

O întrebare ne permitem: dacă romano- şi greco-catolicii nu admit căsătorii mixte, decât forţat şi condiţionat, că

frece şi partea cealaltă, ori măcar copiii la catolicism, „Unirea" şi catolicii de ce se supără foc când şi alte confesiuni ar cere acelaş lucru? Şi cum împacă catolicii Sf. Scripturi (I, Corinteni c. 7, v. 12—17) cu practica lor?

Preoţii noştri pot cumpăra cartea pentru a vedea în ce spirit se cresc catolicii ca să poată da îndrumări celor cari admiră educaţia dela „Maice", şi celor cari îşi căsătoresc copiii cu de cei de altă confesiune „că doar un Dumnezeu avem". Mai multă grije la încheierea căsătoriilor mixte se cere şi dela noi. *Pr. Gh. Maior.*

CRONICĂ.

Congresul preoţilor misionari din România. In 25 26, 27 şi 28 Octomvrie c. s'a ţinut la Arad sub prezidenţia P. S. Sale Păr. Episcop *Grigorie* primul congres al preoţilor misionari din România. La congres au participat peste 100 de preoţi, în frunte cu I. P. S. Sa Păr. Mitropolit *Gurie* şi P. S. Sa Păr. Episcop *Roman*. Tehnica congreselor e aceeaş, s'a uniformizat, aşa că socotim de prisos a mai arăta pe rând cum au decurs toate. Vom scoate la iveală numai ce ne pare a fi vrednic de reţinut de lumea, care se interesează de această lature a vieţii bisericeşti.

Congresul e iniţiat de către P. S. Sa Păr. Episcop Grigorie, care a şi fost delegat de Sf. Sinod cu organizarea lui. Mitropolitul Chişinăului, I. P. S. Sa Gurie, „care a fost multă vreme preot misionar" a ţinut să vie dela o margine a ţării la cealaltă, încunjurat de mulţi preoţi basarabeni, entuziasmat de ideea unui asemenea congres. In numărul trecut am arătat programul congresului. Acum spunem că s'a dus la îndeplinire întocmai. Păr. Dărvărescu din R.-Vâlcea, desvoltând tema: „Opera misionară unitară a Bisericii ort. rom.", priveşte problema numai din laturea faţă de secte, preconizând ca mijloace: evanghelizarea poporului, disciplinarea clerului şi complectarea parohiilor vacante; misionari pe centre, pe sectoare, şcoală pentru misionari laici, cari sunt mai bine primiţi, ca ceilalţi; cere ajutorul învăţătorilor, preoţii din satele contaminate să fie chemaţi des la Episcopie pentru examinare. — Păr. *Ic. P. Savin* dela Galaţi, cere adunarea de date despre faptele rele, săvârşite de sectari, şi publicarea lor în broşură, pentru a fi cunoscute de toţi. Rezultatul, pe urma unei asemenea publicaţii, nu ştiu, dacă ar fi mă gulitor! Probabil s'ar oferi publicului şi din partea sectarilor o asemenea carte. Alţii au despărţit în preot pe administratorul sfin-

telor taine de misionarul celorce stau acasă nepăsători, alţii pe păstorul de misionar. — Părintele *Comanescu* dela Buzău vorbeşte despre „Programa de muncă a misionarului eparhial", fără a prezenta concluzii. Vorbindu-se despre organizarea unitară a misionarismului român, păr. *Scvoznicov* din Hotin cere să se înfiinţeze un consiliu central misionar la Patriarhie pentru îndrumarea misionarismului [n'avem consiliu central, cu secţie culturală? Red.], — să se înfiinţeze un organ special misionar, adecă o revistă, cum au şi sectarii, — evanghelizarea să înceapă dela tineret. — Părintele *Dr. Gr. Cristescu* dela Sibiu vorbeşte despre „Misionarismul societăţilor religioase pentru tinerime", preconizând coborârea la tinerime pentru a o ridica din mediul, în care se găseşte, arătând ca un bun sprijin pentru aceasta soc. Sf. Gheorghe, asupra cărei societăţi dă lămuriri şi păr. consilier Tr. Scorobeţ. Dl prof. G. Ispir arată cum lucrează *Asociaţia religioasă misionară a tinerilor universitari*, pe care păr. Cristescu o doreşte generalizată în toată ţara. — Păr. Arhim. *Policarp* dela mănăst. Hodoş-Bodrog roagă să nu se încunjure cercetarea mănăstirilor cu tinerii, căci viaţa de acolo îi poate influinţa mult.

S'a vorbit mult, pasionat şi adeseori prezentându-se mici experienţe personale drept normative pentru toată biserica. Unii s'au bazat numai pe experienţa dela noi, alţii au cerut refugiu la cărţi apusene. — Cari au dreptate? Greu de spus. Poate că şi unii şi alţii.

Eu însă reţin vorbele înţelepte ale P. S. Sale Păr. Episcop *Roman* al Orăzii: „Molitvelnicul a hrănit şi a mângăiat neamul nostru secole de-arândul, de aceea Molitvelnicul să nu fie nici când despărţit de biserică, să fie şi de aici încolo Cartea noastră; am ţinut să evòc chiar anume această chestiune şi chiar azi, când începe acest prim congres al preoţilor misionari din întreaga ţară". Prea mulţi hulesc azi Molitvelnicul, şi nu numai dintre laici, ci chiar dintre preoţi, cari nu mai cred în revărsare de har, săvârşind cele poruncite de el. Şi pe ce altă cale te-ai putea apropia mai mult de fiecare creştin şi ai putea conversa şi începe evanghelizarea? Sigur P. S. Sa Păr. Episcop Roman nu e de părerea de pe vremuri a dlui O. Goga, ca preotul să rămâie numai la Molitvelnic, P. S. Sa a observat, că s'a trecut în celalalt extrem, ceèace *înseamnă capitularea preoţimii în faţa concepţiei materialiste despre lume*, deşi ar trebui să fie reprezentantul fanatic al celei spiritualiste. — Cu o revenire la Molitvelnic sigur a cerut şi o revenire la sufletul şi la conştiinţa vechii preoţimi adevărate.

In congres s'a uitat a se aminti de marele mijloc de

legare a credinciosului de biserică şi de Domnul: *de taina sf. spovedanii*, care azi nu se face cum trebue, nu fiindcă n'ar şti cum, ci din comoditate şi alte griji lumeşti. O spovedanie săvârşită conştienţios şi cu credinţă face mai mult decât o sută de misionari şi o căruţă de cărţi.

*

Arhiereul Dr. Vasile Stan. Prin I. P. S. Sa Părintele Mitropolit Nicolae, PP. SS. Lor Păr. Episcopi Roman şi Grigorie şi P. S. Sa Arhiereul Andrei Crişanul, I. P. C. Sa *Arhimandritul Dr. Vasile Stan*, vicarul arhiepiscopiei de Alba-Iulia şi Sibiu în ziua de 14 Octomvrie cor. a fost hirotonit cu mare solemnitate în catedrala mitropolitană din Sibiu de arhiereu, demnitate încuviinţată de Sf. Sinod şi confirmată de M. Sa Regele, dându-i-se titlul: *Arhiereul Vasile de Răşinari.*

Preasfinţia Sa, arhiereul Vasile, este un bărbat binecunoscut dincoace de munţi. După terminarea studiilor liceale, teologice şi universitare a funcţionat ca profesor la Seminarul teologic-pedagogic din Sibiu, iar dela separarea în instituţii independente a celor două secţii, ca director al şcoalei normale „Andreiu Şaguna" din Sibiu, trecându-i pe sub mână multe generaţii de preoţi şi învăţători în cei 25 ani de profesorat. A muncit şi cu condeiul, mai ales la „Vatra Şcolară" şi pe teren economic, închegând „Infrăţirea", o uniune a diferitelor bănci săteşti din Ardeal, şi s'a distins mult pe teren administrativ, bisericesc şi şcolar, câştigându-şi merite, cari i-au fost apreciate de cei în drept.

E de remarcat faptul, că Preasfinţia Sa încă s'a ridicat din pătura sănătoasă de jos — este fiul unui ţăran-meseriaş din Sohodolul Câmpenilor. Şi, cred că nu mă înşel afirmând, că e cel dintâi episcop, pe care ni-l dă ţinutul Munţilor-Apuseni.

Intru mulţi, fericiţi ani, Preasfinţite Părinte!

*

Părintele Ioan Moţa, reales în Orăştie. Părintele Ioan Moţa, fost paroh în Orăştie şi redactor al „Libertăţii" şi al cunoscutelor publicaţii poporale legate de ea, retrăgându-se în 1916 cu trupele române, guvernul budapestan a cerut suspendarea lui din parohie. După încetarea răsboiului s'a reîntors acasă, începând din nou publicarea foilor sale, fără a râvni ranguri şi situaţii, de cari cer fără obrăzare, marii luptători de azi, cari pe vremea de sbucium a părintelui Moţa se bucurau de se vedeau în Foaia Interesantă fotografiaţi în ţinută de căluşeri. In toamna aceasta, ca să fie păzită legea noastră de organizare bisericească, s'a supus din nou alegerii de paroh în fosta lui

parohie Orăştie, unde a petrecut ca orice particular, şi a fost ales cu unanimitate.

Luptătorul de altădată dă pildă multora şi azi!

*

Religia în Şcoala secundară. „Legea Românească" dela Oradea-mare ne aduce vestea îmbucurătoare, că în consiliul inspectorilor generali dela sfârşitul lui Octomvrie cor. s'a admis pentru religie 2 ore de fiecare clasă a liceului, în urma curajioasei şi frumoasei vorbiri a P. S. Sale arhiereul Andrei Crişanul.

Am vrea să ştim, dacă această hotărâre a apărut ori nu în „Monitorul Oficial?" Nu cumva acesta să ne opărească entuziasmul. Doar şi la legea învăţământului primar s'au votat 2 ore de religie de clasă, aşa cum promisese dl ministru Angelescu în atâtea rânduri, iar în „Monitorul Oficial" a apărut cu 2 ore de învăţător [adecă, dacă un învăţător are 4 clase, religia se face de clasă în $^1/_2$ oră la săptămână!]

Pr. Gh. Maior.

Note şi informaţii.

In cronica măruntă a numărului ultim al Revistei Teologice s'a strecurat o notă datorită unui corespondent al nostru. Nota sublinia starea de dărăpănare în care se găseşte Biserica Incoronării din Alba-Iulia, din pricina incuriei Statului, care a zidit-o. Se vede că nota n'a avut la bază propria experienţă a autorului ei, ci a fost mai mult ecoul campaniei de presă ce s'a purtat pe această chestiune. Căci, crezând că notiţa vizează pe P. S. Episcop Nicolae al Clujului, revista oficială a aceleiaşi eparhii, „Renaşterea", desminte categoric constatarea acestei notiţe, spunând că Biserica Incoronării este „cea mai bine îngrijită din toate bisericile Mitropoliei noastre".

Luăm act cu bucurie de această desminţire şi facem cuvenita rectificare.

Ne bucuram însă şi mai mult, dacă desminţirea se făcea fără supărare, şi mai ales fără implicarea unor persoane, cari n'au nimic nici cu „nota" noastră, nici cu rectificările „Renaşterei".

*

Alegerile de deputaţi din Statele-Unite, deputaţi, cari au să aleagă pe preşedintele republicii, s'au terminat. Au ieşit aproape numai deputaţi republicani sprijinitori ai lui Hoover şi numai puţini ai partidului democrat, cari au

candidat la prezidenţie pe Smith. Lupta a avut un puternic dedesupt confesional. Hoover este puritan, Smith catolic. Smith şi trimişii lui în propagandă, ca să câştige voturi, au făgăduit că vor desfiinţa regimul sec, adecă oprelіştea beuturii când e vorba de vin şi de bere. Toată biserica romano-catolică din America a făcut o vie propagandă în acest înţeles, — crezând poate că prin aceasta vor face şi prozeliţi. Celălalt a spus, că va ţinea oprelіştea în fiinţă. Şi Americanii au votat apoi în unanimitate împotriva beuturilor.

*

„Uniunea internaţională pentru lăţirea protestantismului" şi-a ţinut anul acesta congresul la Dobriţin dela 15 până la 18 Octomvrie, ocupându-se de situaţia protestantismului în mijlocul mişcării pentru ecumenicitate. S'a spus că „mântuirea nu vine decât prin protestantism viguros". Iar în o şedinţă intimă, episcopii unguri au protestat împotriva tratatului dela Trianon, care „le-a lovit crud biserica".

*

Comunitatea evangelică din Rüsselheim a. M. a zidit şase case nouă pentru a ajuta cu locuinţe familiile sărace cu copii mulţi. Imitându-i, şi societatea catolică „Marianum" din Mühlheim a. Ruhr a hotărât să zidească 28 de locuinţe cu câte 5 camere pentru familiile catolice, bogate în copii.

*

Uniţii mişcă din răsputeri pietrile pentru înfiinţarea unei episcopii greco-catolice nouă, pe baza Concordatului în Maramurăş. E mare rivalitate între Baia-mare şi Sighet pentru a deveni reşedinţă vlădicească.

*

Intr'un memoriu, prezentat de P. S. Sa episcopul gr.-cat. Iuliu Hosszu al Gherlei se face istoricul episcopiei *ortodoxe* din Peri „care a servit ca o cetate de apărare contra maghiarizării şi slavizării" dela înfiinţare (1391) prin patriarhul Constantinopolitan până la desfiinţarea ei (prin unire. Red.) şi „a ajuns în luptă chiar şi cu Mama Roma" iar „averile mănăstirii prădate sub revoluţia cruciaţilor". De aceea, vedeţi dv., episcopia trebue înfiinţată, pe urma concordatului şi pentru uniţi. E logic istoriceşte, doar cruciaţii şi iezuiţii, cari au nimicit-o erau ai Romei!

*

Calvinii ardeleni şi-au ţinut anul acesta „săptămâna mare" la Turda dela 3—9 Septemvrie, participând ca la 6000 credincioşi, bărbaţi şi femei, spune revista „Lichter der Heimat".